Видавництво Блосної друкарні
серія ІСТОРІЯ РІДНОГО КРАЮ

З. Ярмолюк

Село Соловичі:

зберегти від забуття

Зіновій ЯРМОЛЮК

Село Соловичі: зберегти від забуття

Історико-краєзнавчі нариси

Волинська книга
Луцьк – 2007

ББК 63/3 (4УКР–4Вол)
Я 75

Книгу видано за кошти Кашуби Ярослава Івановича, Соловичівського сільського голови, та Печенюка Миколи Васильовича, підприємця, жителя села Вілька-Ковельська. Автор від імені своїх читачів зичить їм добра, тепла, сонця, миру, вічної молодості, багато бадьорості, здоров'я без ліку і довгого віку.

А читачам бажає, щоб доля завжди була прихильною до Вас, щедро обдаровувала здоров'ям, добром і благополуччям, а душа завжди залишалась молодою.

Дякує також Кондратюк Людмилі Степанівні, Сітарук Людмилі Харитонівні за сприяння у виданні книги. Бажає їм не тільки всіляких гараздів, здоров'я, але і натхнення в роботі, невтомності і наснаги на довгі роки.

На обкладинці – Храм Іоанна Хрестителя
та церковний хор села Соловичі

ISBN 978-966-361-179-2
© Ярмолюк З. П., 2007

«Народ, що не знає своєї історії, є народ сліпців»

О. ДОВЖЕНКО

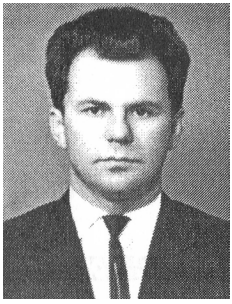

Про автора та його книгу

Книга «Село Соловичі: зберегти від забуття» є помітним духовним надбанням, яке утверджує гуманістичні ідеали, зберігає історичну пам'ять народу, його національну свідомість і самобутність.

Ярмолюк Зіновій Петрович, автор цієї книги, народився 10 червня 1932 року, у велике християнське свято Вознесіння Христове, під сузір'ям Близнюків, у селі Соловичі Турійського району Волинської області у працелюбній сім'ї Ірини Василівни і Петра Костянтиновича.

Його дитинство було обпалене Другою світовою війною, яка почалася у перший день навчання в школі, тобто 1 вересня 1939 року.

У 1944 році радянські солдати, копаючи у північній частині нашого села другу лінію окопів, натрапили на третє, найдревніше, кладовище. Поруч з кістками лежали знаряддя праці первісних людей. Один із солдатів, взявши в руки ручне рубило, покрутивши його, передав Зіновію, який знаходився поруч, і сказав: «Візьми, хлопчику, виростеш – вчителем історії станеш». Як не дивно, але солдат передбачив його долю.

У 1956 році він з відзнакою закінчив історичний факультет Луцького педінституту імені Лесі Українки.

У квітні 1944 року він із сім'єю, як і інші соловичани, був евакуйований у село Обенижі, а в травні того ж року у село Копилля, яке знаходиться над річкою Стир. Повернувшись з евакуації, застав рідне село спаленим. Пережив голодні роки.

У 1946 році закінчив 4 клас Соловичівської початкової

школи, в 1949 році – 7 клас школи сільської молоді, у 1952 році – 10 клас Турійської середньої школи. Після закінчення історичного факультету п'ять років працював вчителем історії Кутянської середньої школи, що на Рівненщині, а в 1961 році – декілька місяців завучем і вчителем історії Новодвірської середньої школи. А далі, у 1961–1967 роках, тричі обирався головою профспілки працівників освіти, вищої школи і наукових установ Турійського і Ковельського районів. У 1965–1967 роках був обраний членом Республіканського пленуму працівників освіти, вищої школи і наукових установ. У 1961–1979 роках працював інспектором шкіл Турійського і Ковельського районів, а потім, до виходу на пенсію, вчителем історії у Турійську.

За успіхи в роботі нагороджений двома медалями СРСР, двома туристськими медалями, двома нагрудними знаками «Переможець соціалістичного змагання», а також значками «Відмінник народної освіти УРСР», «Відмінник народної освіти СРСР», багатьма дипломами і грамотами. Йому присвоєно звання «Вчитель-методист». У роки незалежної України нагороджений медаллю «Захиснику Вітчизни».

Після виходу на пенсію керував Клубом юних краєзнавців Турійського районного Будинку школяра на базі Соловичівської середньої школи. Досліджував історичне минуле і публікував нариси про це у 1995–1997 роках на сторінках районної газети. З цією метою побував більш як у 80 селах району, зокрема і у тих, які зникли з лиця землі. Зустрічався з багатьма людьми, записував спогади учасників і очевидців подій. Написав три нариси («Луків», «Турійськ», «Турійський район») для «Енциклопедії сучасної України». Опублікував 9 книг. За успіхи у краєзнавчій роботі нагороджений Грамотою Турійського райвиконкому і райдержадміністрації. Листом вдячності обласної ради і облдержадміністрації, наручним позолоченим годинником від Президента України Л. Д. Кучми.

Для Зіновія Петровича характерним є працелюбність, доброта, порядність, людяність і чуйність. Він — книголюб, нумізмат, боніст, фалерист, філателіст. Його книги читають вяхідці з Турійщини більше, ніж у двадцяти країнах світу.

Людмила КОНДРАТЮК, завідуюча бібліотекою с. Соловичі

Про спонсорів

Одним із спонсорів даної книги є Кашуба Ярослав Іванович, який народився 26 січня 1963 року в селі Соловичі Турійського району Волинської області. Навчався в Соловичівській восьмирічній, а потім у Турійській середній школах.

Після закінчення Луківського СПТУ № 2 у 1981–1983 роках служив заступником командира взводу внутрішніх військ СРСР, які базувалися у столиці Грузії - Тбілісі. Після служби в армії з 1983 року працював в органах внутрішніх справ міста Ковеля – спершу командиром спецпідрозділу «Беркут», а потім старшим оперуповноваженим кримінального розшуку, командиром спецпідрозділу фізичного захисту податкової міліції.

У червні 1995 року заочно закінчив Львівський інститут внутрішніх справ, здобувши спеціальність юриста. З 1999 року – підприємець, власник торгово-комунального комплексу «У Кашуби».

26 березня 2006 року обраний головою головою Соловичівської сільської ради.

Кашуба Я.І. з сім'єю

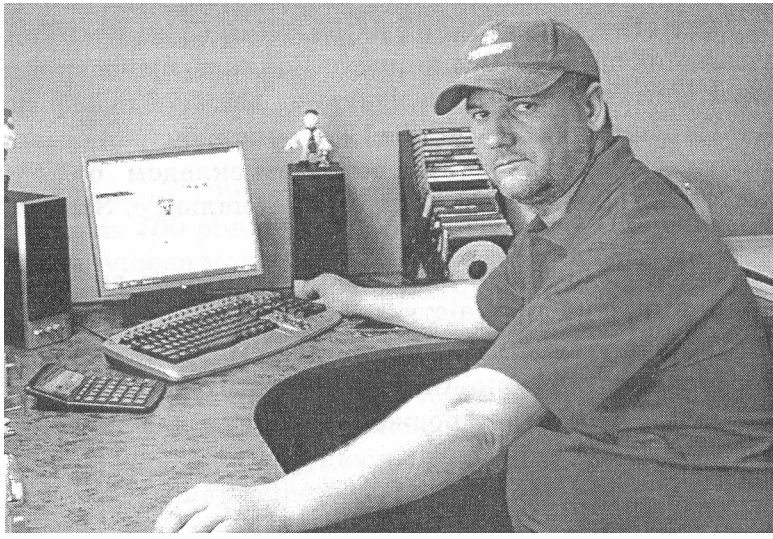

Основним спонсором є Печенюк Микола Васильович, який про себе говорить:

«Народився 11.02.1963 року в с. Білашів Ковельського району Волинської області в сім'ї колгоспників. У 1964 році батьки переїхали на постійне місце проживання у с. Воля-Ковельська. Мої покійні батьки: тато – Печенюк Василь Савович, мама – Печенюк Марія Василівна. Маю два брата: Василь (старший) і Михайло (менший).

Дитинство пройшло у селах Воля-Ковельська, Білашів, Перковичі, звідки родом були мої батьки.

У 1970 році пішов у перший клас в школу № 3 м. Ковеля, закінчив 8 класів і поступив у ПТУ № 5 на спеціальність «столяр-мебльовик». Закінчив училище у 1981 році, отримав третій розряд.

У цьому ж році був призваний у збройні сили СРСР. Три місяці служив у Ковелі, а потім у м. Львові. Був водієм на автомобілі ГАЗ-24. У травні 1983 року був звільнений із армії. Працював на заводі будівельних матеріалів.

У 1986 році закінчив школу прапорщиків у м. Волгограді, звідти був направлений на Далекий Схід, у м. Тинду Амурської області на будівництво Байкало-Амурської магістралі. Служив у бригаді за-

ничних військ, був на різних посадах прапорщиків. У 1988–1989 роках, будучи старшиною роти, був направлений з особовим складом будувати 72 км залізничної дороги до атомної копальні с. Золотореченськ.

У 1990 році повернувся на Україну. Почав займатися підприємницькою діяльністю.

Одружився у 1983 році. Дружина – Негей Наталія Іванівна. Маю двох дочок: Анну, 1984 року народження, та Катерину, 1987 року народження. Дочки заміжні. Маю внука і внучку.

ВІД ДАЛЕКОГО МИНУЛОГО ДО КІНЦЯ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

7 липня 1999 року жителі села Соловичі урочисто відзначили 700-річчя першої писемної згадки. До цієї події була випущена моя книга «Історія села Соловичі», яку за свої кошти віддрукував наш колишній земляк, капітан І рангу, журналіст Юрій Антонович Тимошук. Про факти, які описані в книзі «Історія села Соловичі», я не буду писати. Ті події, які не ввійшли в дану книгу, але які я знаю, опишу у цій книзі «Село Соловичі: зберегти від забуття».

Згідно народних переказів, які передаються із покоління в покоління, наше село раніше називалося Селище. Підземні води, розмивши грунти, вийшли на поверхню. В результаті цього село потонуло. У той час у селі було кілька хат. У кожному будинку перебувало десять-двадцять і більше людей. Була у Селищі і церква. Коли село потонуло, утворилось найглибше і найкругліше на Волині озеро.

У тій же легенді розповідається, що один чоловік глибоко пірнув і натільним хрестиком зачепився за купол церкви. Люди, що уціліли, пішли дещо на захід і своє нове поселення назвали Соловичі, бо на місці теперішнього села був ліс, у якому водилося багато солов'їв. Значно пізніше ми зустрічаємо терміни: Соловичі Великі, Соловичі Малі. Думали, що це різні села. А тепер знаємо, що Соловичі Великі належали одному поміщику, а Соловичі Малі – іншому. Правда, досі не знаємо, де знаходились Соловичі Великі, а де – Соловичі Малі.

В енциклопедії «Історія міст і сіл УРСР. Волинська область» відмічено, що наше село виникло у XIII столітті. Природа щедро обдарувала його: дві річки – Турія і Срібниця, три озера – Велич, Селище і Черепаха, декілька потухлих озер.

Ми не знаємо, коли у Соловичах було прийнято християнство. Але достовірно відомо, що солонські брати Кирило і Мефодій пропагували його у другій половині IX століття

і на Волині запровадили його по річку Стир. Наприкінці X століття київський князь Володимир завоював місто Ладомир, ліквідував у ньому язичництво та запровадив християнство, перейменував місто Ладомир на Володимир (зараз це місто Володимир-Волинський).

До прийняття християнства, при язичництві, сім'ї були багатодітні. У нас, на Русі-Україні, в тому числі і в Соловичах, якщо дівчина виходила заміж, то спершу спала зі своїм чоловіком, а потім з його братами. Були сім'ї, у яких було десять і більше братів. Спати тільки зі своїм чоловіком жінки почали після прийняття християнства.

За язическьких часів всіх покійників спалювали. А після прийняття християнства їх почали закопувати в землю.

Люди не хотіли переходити від язичництва до християнства. Тому цей процес затягнувся на декілька століть.

Перші християни збиралися таємно, їх переслідували. Пізніше стали будувати церкви, у яких жителі населених пунктів молилися Богу. Християнські храми спершу знаходилися на кладовищах. Наприклад, у селі Кульчин церква знаходилась на кладовищі до травня 1944 року, поки її не спалили, коли фронт під час Другої світової війни проходив по річці Турії.

За язическьких часів Новий рік відзначали весною, бо після зимової сплячки все оживало, тобто зеленіло.

Офіційно прийняття християнства датується 988 роком. З XIV ст. всі християни повинні були відзначати Новий рік 1 вересня. Пізніше Новий рік майже в усіх європейських країнах святкували у січні. За російським церковним календарем його зустрічали 14 січня. За радянської влади офіційний початок року зміщувався на 14 днів уперед, тобто на 1 січня. Церковне відзначення залишилося незмінним. Таким чином в Україні співіснують дві дати початку року – 1 та 14 січня. Отже, сучасне січневе відзначення четверте в літочисленні нашого народу.

14 січня за новим стилем вважається днем Василя. Традиційно з Новим роком пов'язані щедрування та колядування, вертепні вистави з козою, гадання. Зранку 14 січня колядники обходили ті оселі, де були іменинники.

Колядників саджали за стіл, а ті, в свою чергу, бажали доброго здоров'я та довголіття. За таке вшанування господарі частували гостей пирогами, узваром, а спиртного майже не вживали, п'яниць не було. У народі казали: «Хвали січень сніговий, травень дощовий, а серпень на хліб рясний».

Після появи поміщиків, аж до скасування кріпосного права у 1861 році, у нашому селі, як і скрізь, збереглися патріархальні пережитки минулого – «право першої ночі», суть якого полягала в тому, що після одруження молодих кріпаків наречена першу шлюбну ніч повинна проводити не зі своїм законним чоловіком, а з поміщиком або його сином. Вважалася великим злочином втрата дівчиною цнотливості до одруження. Приблизно до 1940 року існував звичай після першої шлюбної ночі показувати рідним і гостям простиню, за допомогою якої встановлювали незайманість дівчини до заміжжя. Інколи траплялись курйозні речі, коли під час першої шлюбної ночі «любові» не було і простиня залишалася чистою. Це негативно впливало на молодят та їх рідних.

Біля кожного будинку росли ялини, а також берези, із яких весною точили березовий сік. На сіножатях росли вільха, лоза, шипшина та інше.

Ще до початку XX століття будинки стояли один від одного так близько, що стріха одного будинку торкалась стріхи іншого. Через це часто з побутових причин виникали пожежі. Із-за тісноти між будинками ніде було поставити нужник. Та й нужників не було. Природні потреби люди здійснювали за хлівом або за корчами.

Навкруги села був ліс: на півдні – сосновий, а на півночі – дубовий. На узліссі проростав терен, ліщина, чорнослив.

У лісі водилось багато птахів: сичі, дятли, солов'ї, сови, качки, ворони, сороки, горобці, ластівки, стрижі, орли, синиці, снігурі, куріпки, шуліки, шпаки та інші. Були тут і різні звірі: дикі кабани, зайці, вовки, лисиці, борсуки, білки.

В озерах Велич, Селище, Черепаха, в річках Турія, Срібниця (або Серебряниця) водилося багато риби: окуні, карасі, щука, плотиця, а також в'язі. У посушливі роки люди в річці Срібниця за годину набирали повні відра карасів та в'юнів.

Спали соловичани на солом'яних матрацах. Меблі виготовляли з дубових дощок. Користувались посудом гончарного виробництва.

Вирубували і викорчовували ліс. Через те, що земля була переважно піщаною, сіяли жито, ячмінь, овес, просо, гречку, люпин, льон і коноплі.

З кожним роком ліси скорочувались, а орні землі зростали. Проте багатьом жителям не вистачало хліба до нового врожаю, тому вони змушені були позичати. Постійно голодували, мало землі мали ті селяни, які проживали на півдні села.

Хати спочатку соловичани заглиблювали в грунт, а потім будували наземні будинки у формі прямокутника. Згодом до однокімнатної клітки добудовували сіни, внаслідок чого виникло двокімнатне житло.

Важко жилося селянам в роки кріпосного права. У книзі «Селянський рух на Україні. 1826-1949 рр.» вміщено твір українського публіциста Семена Олійничука, який у свій час був кріпаком. У своїй праці він показує важке становище селян-кріпаків. «Загляньте в селянські хати, – писав С. Олійничук, – і ви прийдете в жах, яка в них огидна убогість, подерте лахміття, напівголі не тільки діти, а й старі. Пройдіться вздовж села - за вами будуть бігти діти і кричати: «Христа ради, дайте хліба». Так було в кожному українському селі, в тому числі і в Соловичах.

З часом хати стали розбудовуватись у довжину. Особливо після скасування кріпосного права з'явились трикімнатні хати, які, як і раніше, були покриті соломою або очеретом. Такі хати існували до кінця XIX століття. На початку XX століття появились будівлі, покриті бляхою або гонтою.

Лікарів на початку XX століття було дуже мало, тому жителі села Соловичі вміли, як і їхні предки, знайти потрібну траву, щоб справитися з недугою. Кожна мати знала, яку саме траву слід використовувати при захворюванні дитини кашлем, при підвищенні температури, головних болях.

Ми не знаємо, де саме у Соловичах на річці Зелія знаходились водяні млини, бо ніхто не записав. Але знаємо,

що такі млини на терені нашого села появились давно, а на території Турійщини з'явились за часів Київської Русі. Водяні млини часто будували один біля одного. Потім з'явились вітряки. Старожили ще в середині XX століття розповідали, що колись там, де зараз знаходиться вулиця Молодіжна, і там, де до війни проживав Федір Козачук (Федорець), знаходились вітряки. Кому вони належали, ми не знаємо, але будували їх соловичівські сільські умільці. Старовинні млини, привабливі і загадкові, надавали нашому селу неповторного колориту. Поруч з вітряком стояла дерев'яна хата господаря, яка потопала у вишневому саду. Чому саме там до Першої світової війни стояли млини, невідомо, але знаємо, що дах млинів був вкритий колотими осиковими дошками, а крила робили з необтесаних жердин. Всі, хто проїжджав через наше село, милувалися теплотою затишних дерев'яних хатин, за якими ріс фруктовий сад.

Так було до Першої світової війни.

Наступив серпень 1915 року. Пшеницю жали серпами, і у полі стояли полукіпки жита. На схід йшли обози біженців, тікаючи від фронту. Соловичани сходились на вулиці і ділилися почутим від біженців – галичан. А розповідали про те, що російські солдати, відступаючи, палили в полі збіжжя, щоб не дісталося ворогові.

Якось приїхали козаки, зайшли до останнього Турійського старшини Івана Івановича Кондратюка, який був родом із Солович, і сказали, щоб жителі Турійщини побудували над возами буди, виїжджали на схід, бо прийдуть австрі-яки і малих дітей потоплять в болоті, а жінок і дівчат віддадуть на поталу солдатам.

У віз клали скриню з одягом, рушниками і ряднами, хлібну діжку, лопату для саджання хліба, бочку з салом, мішок муки, лопату, сокиру та пилку. А більше на віз не вміщалося. Кожен віз зверху був накритий від дощу. Через те, що було сухо, вози сильно рипіли. На чолі біженців з кожного села було поставлено по три козаки.

На світанку у серпні 1915 року все село Соловичі, крім Варвари Тимошук та її дітей, виїхало на схід.

Біля хат стояли вози з червоними хрестами, там були санітари.

Через Бобли, Мокрець та Соловичі їхало багато галичан. На підступах до Луцька біженців зустрів справник, який сказав, що в Рівному для потреб армії уряд закуповує вози і коней, їх можна продати. Біля Житомира був великий табір для біженців. Санітари оглядали людей, хворих забирали і невідомо де дівали. Люди коней підгодовували і продавали за безцінь. В дорозі варили суп і м'ясо, їли також хліб.

Декілька днів стояли у Києві, пішки оглядали місто. Померлих у дорозі хоронили на місцевих цвинтарях.

Сім'ї Юхима Бондаря, Февронії Свитки попали на станцію Варварівка Катеринославської губернії. Сім'я Петра Ярмолюка потрапила в місто Гуляй-Поле, де він кілька разів бачив Нестора Махна. Сім'я Марії Підгайної була виселена у Курську губернію.

У нашому селі бойові дії під час Першої світової війни не проводились. Там, де нині проживає Кашуба Ярослав Іванович, знаходився склад боєприпасів австро-угорських військ.

Під час Першої світової війни боєприпаси із Солович вузькоколійкою, яка була побудована між Соловичами і Турійськом, відправляли до річки Стохід, де велись бойові дії*

В книгах «Історія села Соловичі» та «Вверх по Турії» писав, що жителі нашого села, їдучи у 1915 році в Курську, Єкатеринославську та інші російські губернії, продавали своїх коней та вози. А після повернення з евакуації, вони не мали чим обробляти землю. Через це шестеро селян, взявши гроші, пішли в Ковель на базар. Проте коней не купили, бо їх там не було. У пошуках худоби соловича-ни вирушили на Рівненщину. Через деякий час троє повернулися додому, доля інших невідома. Серед тих, хто не повернувся, був і Свитка В. В.

За М. Гру шевським аж до другої половини XVI століття горілки не знали, а вживали пиво, яке самі виготовляли (мали на це право). Спершу у Соловичах була дерев'яна корчма, а потім на її місці побудували мурована. Корчма була не тільки місцем розваг, замінюючи клуб, стояла при головній дорозі, тому мала заїзд для подорожуючих. Заїжджий двір розібрали

селяни для побутових потреб після Першої світової війни, а власне корчма збереглася до наших днів. Спочатку у ній була школа, потім клуб, а зараз – підприємство «Автоскло».

Із розповідей старожилів дізнаємося, що школа у нашому селі працювала, начебто, з 1885 року і знаходилась в одній кімнаті сільської хатини, яка була побудована приблизно там, де зараз проживає Зіновій Кондратюк. Долівка у кімнаті змащувалася гноєм, а хатина була покрита очеретом. Навчання велося російською мовою. Учні вивчали арифметику, російську мову і читання, Закон Божий, співи, гімнастику. Голова Державного архіву Житомирської області Рафальський І. О. 31 серпня 2006 року повідомив: «Відомостей про заснування початкової школи в селі Соловичі Ковельського повіту Волинської губернії не виявлено».

СЕЛО СОЛОВИЧІ У РОКИ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

Польська держава утворилась 11 листопада 1918 року, тобто в останній день Першої світової війни, яка забрала 10 мільйонів людських життів.

У південній частині нашого села знаходились австро-угорські війська і склади їх боєприпасів. Після закінчення Першої світової війни, коли склади підривали, загорілася південна частина села. Залишилося лише 5 хат. Наприкінці 1918 року у Соловичах побували петлюрівські війська.

У 1918-1919 роках відбулася українсько-польська війна, під час якої на початку 1919 року наше село було захоплене білополяками.

Просуваючись на схід, польські війська зіткнулися з червоними військами. Саме тоді Пілсудський оголошує, що прагне утворення незалежної України і Білорусії, які б відгородили Польщу від більшовиків.

У травні 1920 року війська Пілсудського разом із загонами Петлюри вступають у Київ. У серпні 1920 року в село Соловичі увійшли червоні війська. Восени того ж року в наше село знову вступили білополяки, а за Ризьким мирним договором, укладеним Польщею і Радянською Росією 18 березня 1921 року, наше село, як і всі західноукраїнські землі, потрапило під владу Польщі.

Окупанти в Соловичах встановили жорстокий режим. Всі селяни були обкладені важким податковим тягарем. За таємним указом лише 5% землі, яка продавалась, могли купити українці.

Український письменник Петро Козланюк писав: «...уряд польської шляхти добивав селян безліччю різних данин і податків: ґрунтового, душового, шляхового, собачого, прибуткового, церковного, шкільного, військового...» Якщо розмір ґрунтової ділянки не перевищував 5 га, селянин з одного гектара платив 8 злотих і 25 грошей, а якщо мали великі земельні ділянки – 11 злотих і 7 грошей за гектар. Отже, основним був земельний податок,

а всі інші встановлювались від нього – місцевий, шляховий, податковий на худобу, на птицю, за собаку та інше.

Після світової економічної кризи посилюються утиски селян. Після 1930 року зростає кількість штрафів: за самовільне виготовлення горілки – 500 злотих, за те, що не прив'язаний собака – 5 злотих, якщо немає паспорта на коня – 5 злотих.

Польський уряд прагнув ополячення українців. Волинський воєвода Кшаковський на початку 20-х років XX століття своїм указом заборонив викладання у школах та інших навчальних закладах українською мовою. Уряд всіма засобами намагався довести, що Західна Україна і Західна Білорусія – це польська територія. Чиновники під час перепису населення у вересні 1921 року перекручували українські прізвища, щоб вони були подібні до польських. Наш земляк Сергій Олексійович Мельничук стверджує, що до вересня 1921 року батько професора Сергія Левуш носив прізвище Бондар, а поляки дали йому прізвище Левуш, бо біля його будинку росли корчі, які місцеві жителі називали «Левушові корчі».

У цей період соловичани перебрались на хутори, де давали землю в одному місці. Перший раз за рахунок держави у 1923 році, другий раз у 1926 році за рахунок самих селян.

На теперішній вулиці Шевченка, де проживала Надія Черниш, до 20-х років XX століття жила моя мати, а приблизно там, де зараз стоїть пам'ятник односельчанам, які загинули в роки Великої Вітчизняної війни, знаходилось обійстя мого батька.

А після переселення на хутори на нинішній вулиці Шевченка поселились Дементій Лихобицький, Михайло Гордій, Лукерія Новосад, Петро Ярмолюк, а на захід від них Лукаш Сиротюк, Антон Процналь та Февронія Свитка. На схід від Петра Ярмолюка – Панас Зубчук, Мартин Пшонік та Лукаш Пшонік.

Зразу за теперішньою посадкою - Федір Козачук. А далі, в сторону Турійська, – Денис Кондратюк, Сергій Кондратюк, поляк Слонім, під річкою Макар Козачук, Семен Козачук, Юзік Романюк та Гаврилиха.

На схід від озера Селища поселився Федір Мельник, Роман Мельник, Василь Сенечко та Якуб, а на захід від цього

озера – Кондратюк Денис Маркович, біля болота – Артем Свитка та Сергій Підгайний.

Біля озера Велич жили поляк Костровський, Степан Лівошук, Кирило Марчук, Никифор Бондарук, Василь Бадзюра. На хуторі Передільниця були господарства Сидора Підгайного, Олександра Підгайного, Петра Білуна, Олексія Дудні-ка та Родіона, який потім виїхав за океан. Всіх перелічити неможливо.

У державному архіві Волинської області зберігається документ із села Соловичі, датований ЗО березня 1925 року, в якому говориться, що в даному селі зібрано 40 декларацій за 52 дітей з домаганням навчання українською мовою (подання було до Ковельського повіту Турійської гміни). Підписано загальний список декларації солтисом В. Кашубою.

Першим у цьому списку стоїть прізвище Прохора Цимбалюка.

В деклараціях немає підписів, в окремих із них підписувався вчитель Григорій Коблянський.

Про це ж говориться і в декларації, написаній Софією Тимошук 20 березня 1925 року.

У Соловичівській початковій школі, як і у всіх навчальних закладах Другої Речі Посполитої панував дух схоластики, застою, талмудизму. Тупість і аполітичність схвалювались панівними колами цієї країни.

У 20-30-х роках XX століття у Соловичах вчили громадянки польської національності Ірена та Гелена.

Про своє навчання у польській школі розповідає Надія Омелянівна Борис (Свідерська): «Я пішла у перший клас Соловичівської початкової школи 1 вересня 1939 року, тобто в перший день Другої світової війни. Навчання проводилось польською мовою у колишній корчмі. У нас вчителем був Микола Кримлов. Ми вчилися у малій кімнаті, а була ще велика кімната, канцелярія і коридор. Учні 1 класу вчилися у першу зміну, а решту класів у другу. За непослух вчитель ставив учнів на коліна, бив лінійкою по долонях. А після встановлення радянської влади нас перевели з першого в підготовчий клас».

Мабуть, нашим читачам буде цікаво дізнатися, що 12 травня 1935 року помер Пілсудський. Його тіло на гарматному лафеті відправили у Краків і поховали у Вавелі. Сер-

це Пілсудського у спеціальній урні поховали на Вілянщині, біля матері (село Залув). Забальзамованого коня Каштанку встановили у вестибюлі Бельведера.

У Соловичах, як і у всіх населених пунктах Другої Речі Посполитої, був вихідний протягом декількох днів. У наше село досить часто приїжджали польські поліціянти із села Вобли, в якому знаходився їх постерунок. Я ще пам'ятаю, як вони у Прокопа Кондратюка обрізували шкірки з яблук, які потім з'їдали. Особливо запам'ятався пихатий Врода, якого всі боялися.

У нашому селі за Польщі був солтисом В. Кашуба, а потім Ілля Бондарук. Солтис не був звільнений, бо працював у своєму господарстві.

В його обов'язки входило підтримувати порядок в Соловичах, збирати податки, заказувати селянам усі повинності перед державою. Він обирався на сходах селян відкритим голосуванням. На цю посаду ніхто не хотів іти, бо не платили і відривали від землі.

У 20-30-х роках у нашому селі, як і в інших селах Волині, ходило багато бездомних людей, злидарів, циган. Всі вони зверталися до солтиса, який писав до господаря, щоб той прийняв на добу бездомного. Я ще досі пам'ятаю бездомну Шишко із села Обенижі, яку в народі називали Шишчиха, та Голоту, німця, який був землеміром.

Дехто із соловичан у 30-ті роки копав та ночами місив глину на «Мотковій ямі» у Турійську, де нині знаходиться консервний завод.

Нестерпний економічний та соціальний гніт польських окупантів змушував битих горем соловичан залишати рідний край і шукати кращої долі на чужині, в заокеанських країнах: Канаді, Уругваї, Аргентині, Бразилії.

У 20-30-х роках XX ст. за кордон виїхало 12 сімей наших односельчан. Серед них була сім'я Лазаря Зубчука, сім'я Сметюхів (мати, два сини і дві дочки), сім'я Петра Родіоновича Левчука (дружина і син Юрій), а Ігор Кондратюк (по-сільському Чайка) залишив у Соловичах дружину і дочку, а сам подався за океан. За кордон виїхав також Юхим Тихонович Кондратюк та інші односельчани.

Зійшовши з корабля в Америці, багато людей були розчаровані, жах проймав душу. Крім багатих кварталів у містах, були і трущоби на окраїнах, де мешкала біднота.

Люди змушені були тяжко працювати, отримували низьку заробітну плату. А ті, хто опинився в селі, самі повинні були будувати собі житло, викорчовувати ліс, готувати поля для посівів. За океаном наші земляки, як і інші емігранти, заробляли лише на прожиття. У перші роки емігранти працювали на важких роботах, жили у злиднях. Через кілька років, розбагатівши, купували трактори, машини. Багато переїхало у СІЛА.

Соловичани брали активну участь у сільськогосподарських страйках 1934 і 1936 років. Про страйк 1936 року мені розповідав обенижівський краєзнавець Яків Павлович Сичик. Він повідомив, що соловичани, як і інші жителі багатьох повітів Волинської губернії, вимагали зниження цін на промислові товари, підвищення ціни на сільськогосподарську продукцію, передачі землі селянам без викупу, скасування податків, безкоштовне навчання рідною мовою. Страйк тривав з 21 серпня по 21 жовтня 1936 року. Селяни не приїжджали на ярмарки, не постачали містам сільськогосподарської продукції.

Для боротьби зі штрейкбрехерами та поліцією було створено бойові дружини і місцеві комітети самооборони. Члени страйкових комітетів руйнували мости до Турійська, Ковеля, Мацейова (Лукова), щоб не їхали на ярмарки. Тим людям, які хотіли зірвати страйк, члени бойових дружин вибивали вікна у хатах, різали перевесла у копицях, а тих, хто не слухався дружинників і їхав на ярмарки, завертали додому, а то й стягали з воза і добряче лупцювали. Комітет поставив на шляхах до Турійська, Ковеля та Мацейова пікети, котрі не пускали до міста. Крім соловичан, активними учасниками страйку були селяни Передмістя – Турійського, Обениж, Бобол.

Польські власті були у розпачі. У Ковелі вони створили тюрму, подібну до Березо-Картузької, в якій катували селян.

Масові арешти селян відбулися не лише в Соловичах, але і в Передмісті-Турійському та інших населених пунктах. У Соловичах у вересні 1936 року був заарештований секретар місцевих комсомольців Іван Кулачинський. Він застудився у карцері Ковельської тюрми і через півроку помер.

До Другої світової війни жителі села Соловичі мололи зерно на муку у вітряку соловичівського селянина Лева Панасюка. Цей вітряк був побудований там, де зараз проживає Надія Антонівна Ваневська (Процналь). А якщо хотіли змолоти на крупу, то їздили в Турійськ у млин єврейського багача Сегала. Млин стояв в південній частині містечка Турійськ.

Майже кожен день турійські євреї появлялися у нашому селі, купляли зерно, а ще рибу і раків, яких у спеціальній тарі відправляли у Варшаву, а інколи і в Німеччину. Мені особливо запам'ятався єврей Шльома, який дуже часто повторював: «Якби мені той розум, що мужикові потім». Запам'яталось, що євреї, купуючи курей у моїх земляків, дули у задню частину птиці.

Кожного року соловичани їздили на празник у село Блаженик. їдучи у це село, любувалися старовинними курганами, які знаходились біля села Мокрець.

Чим же приваблював соловичан та жителів довколишніх сіл Блаженик? Скитом Святого Миколая. Поскільки ікона Святого Миколая вважалась чудотворною, то на богослужіння у Блаженицький храм збиралось багато народу з усієї округи. Наприкінці служби Божої з іконою Святого Миколая йшли до річки Турії, щоб освятилась вода. Нам же, малим, найбільше запам'ятався Блаженицький храм, ну і, звичайно, цукерки, які купляли батьки у гендлярів.

З розповіді Дарії Панасюк

Роман Захарович Лисюк мешкав на хуторі Передільниця у своїх батьків (там, де нині «хімія»). У 1935-1936 роках був секретарем комсомольської комірки на хуторі Застав. 29 січня 1936 року після проведення чергового мітингу у селі Обенижі повертався додому. Але житель села Обенижі Карпо Гаврилюк, якого тієї ночі обікрали, сприйняв Лисюка за злодія і наніс йому удар, який виявився смертельним. Похорон Романа Лисюка відбувся 2 лютого 1936 року на кладовищі села Обенижі і вилився у двотисячну демонстрацію протесту проти окупантів.

Комуністи і комсомольці села Соловичі найбільші масові заходи організували 1 травня і 7 листопада. Крім економічних вимог, на мітингах висувалась вимога про возз'єднання всіх українських земель в одній державі – у складі УРСР. Польські поліцаї розганяли демонстрантів, били їх палицями. У багатьох робили обшуки, організаторів мітингів кидали у в'язниці. Але переважна більшість заходів нагадувала ігри в комуну.

Ось як було проведено один із багаточисельних мітингів у 1938 році. На заздалегідь визначений час у міщанський ліс із сіл Соловичі, Обенижі, Передмістя – Турійського збиралась молодь. Помітивши поліцаїв, які їхали кіньми до місця проведення мітингу, юнаки і дівчата розбіглися. Поліцаї, побачивши, що на визначеному місці нікого немає, поїхали. Дарія Панасюк із села Соловичі і Тетяна Зінчук із села Обенижі, вибравшись із корчів, прибігли на галявину, де вже був чоловік, у якого не було переднього зуба, за що йому дали кличку Щербатий.

Зінчук, вийнявши із майток (трусів) червоний прапор, віддала Щербатому. Щербатий і четверо жінок нагнули тонку, але високу березу і прив'язали до її верхів'я червоний прапор. Коли ж він замайорів у лісі, через хвилину – другу з'явилась велика кількість молоді. Ніхто нічого не говорив. Щербатий кинув у натовп невеличкі скручені папірці, де були написані слова: «Пролетарі всіх країн, єднайтеся». Молодь, схопивши папірці, розбіглася в різні сторони. А вже вночі поліція проводила обшук у деяких учасників мітингу. Ніхто тоді не знав, що Щербатий (Йосип Зеш) був провокатором. На словах боровся за комуну, а насправді був платним агентом поліції.

Чоловік Дарії Панасюк – Лев – був власником вітряного млина у Соловичах. Комуністи заставили Панасюка надавати матеріальну допомогу їхній організації і поставили вимогу, щоб його дружина була членом партії.

Польські поліцаї заборонили населенню носити червоний одяг. Коли одна із дівчат в Соловичах прийшла на танці в червоній кофтині, поліцай Врода вдарив її палицею і заставив привселюдно зняти її.

Крім комуністичної організації, в Соловичах існувала організація українських націоналістів, але вона в той час була малочисельною.

Дарія Петрівна Дудар проживала на хуторі між селами Соловичі і Передмістя – Турійське. У 1935 році була обрана секретарем Турійського підпільного райкому комсомолу. Проводила багато нелегальних заходів, спрямованих проти окупаційних властей. Зі Львова на Ковельщину доставляла нелегальну літературу. Після арешту польські поліцаї дуже сильно били її, піддавали страшним тортурам. Вона, не витримавши, видала членів своєї організації. Кажуть, що польські власті за ту зраду дали їй велику суму грошей і випустили на волю. Ще до вступу Червоної армії у Соловичі, в 1939 році, вона виїхала за межі Ковельщини. Після Другої світової війни вчителювала, а потім працювала екскурсоводом ленінського музею міста Ульяновська.

Комуністи села висловлювали свою підтримку іспанському народові, що вів збройну боротьбу з фашизмом у 1936-1939 роках. У селі проводився збір грошей у фонд допомоги іспанським трудящим. Уродженець села Левчук вирішив добратись в Іспанію і взяти участь у збройній боротьбі з фашизмом. Плив в Іспанію на кораблі. Між прихильниками і противниками Франко виникла бійка, в результаті якої наш земляк був викинутий за борт корабля.

У 20-30-х роках ХХ ст. в одній половині колишньої корчми була розташована початкова школа, а в іншій – сільська кузня. Вчителями спершу були місцеві селяни Григорій Сенечко та Андрій Дубік. Польський уряд проводив політику примусової полонізації населення. Викладання у школі здійснювалось польською мовою. З часом вчителями стали громадяни польської національності. Порушників дисципліни вчителі били різками по долонях та заставляли ставати у кутку класної кімнати коліньми на горох.

Щоб комуністи не організовували мітингів, польські власті заставляли сільських чоловіків чергувати з дубинами у нічну пору доби.

Злидні, примітивний обробіток землі призводили до низьких урожаїв, голоду і різних захворювань серед населення. Закладів охорони здоров'я не було. За несплату податків екзекутор забирав у селян корову або майно із скрині. Через нестатки переважна більшість дітей не відвідувала школу. Одяг шили з домотканого полотна, а за взуття правили постоли. У багатьох сімей хати були обдерті. Злидні світились в очах зажурених селян. Пряли при місячному сяйві або при світлі каганця. Найчастіше збирались на вечорниці, де також пряли, вишивали, а чоловіки розповідали всілякі бувальщини.

До 80% населення займалося ткацтвом. Майже у кожній хаті стояв верстат для вироблення полотна, ряден, мішковини. Розвитку ткацтва сприяло вирощування льону і конопель. Водоймища використовувались для вибілювання полотна. Великим попитом користувалась вишивка, у якій переважали геометричні орнаменти. Селяни не мали можливості купляти дорогий посуд, тому старались придбати гончарні вироби: глечики, миски та інше.

На вечорницях багато співали. Село славилося колодками, тобто визначеними місцями збору сільської молоді у вечірню пору або святкові дні. Поскільки закладів культури не було, то у вечірню пору молодь сиділа на колодках, співала пісні. Водночас їли те, що принесли з дому: пироги, сало з часником тощо. Кожного вечора грали на скрипці Кирило Марчук та Степан Бадзюра. Молодь платила гроші музикантам. В теплу пору танцювали босяком.

Організатором і керівником драматичного гуртка у селі був Петро Левчук. Для розучування п'єс молодь збиралася в його будинку. Дозвіл на постановку драматичних творів брали у Ковельському старості. У приміщенні школи були поставлені п'єси: «Мартин Боруля», «Доки сонце зійде, роса очі виїсть», «За двома зайцями» та інші.

Досить скромно накривали стіл під час весілля і храмових свят, на які приїжджали родичі навіть з віддалених сіл. На стіл ставили печену капусту, огірки, гриби. Обіди були пісними. Багатші сім'ї споживали по кусочку м'яса раз у тиждень, у святкові дні. Однієї пляшки горілки вистачало на все весілля або храмове свято. На весь круг була одна склянка для розпитая горілки. Хоча обіди були пісними, проте гості весело співали, приспівували.

НАШЕ СЕЛО НА ПОЧАТКУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Напавши на Польщу 1 вересня 1939 року, фашистська Німеччина розв'язала Другу світову війну, яка була найстрашнішою в історії людства і тривала шість років і один день. Ще раз нагадаю: почалася 1 вересня 1939 року, а закінчилася 2 вересня 1945 року. Вона охопила Європу, Азію, Африку й Океанію. Військові дії проводились на території 40 країн, в акваторіях Атлантичного, Тихого, Індійського і Північного Льодовитого океанів.

Під рушниці було поставлено 110 мільйонів чоловік, що на 40 мільйонів більше, ніж в роки Першої світової війни.

У свою орбіту вона втягнула понад три чверті населення земної кулі. Число людських життів, які згоріли у полум'ї війни, відрахувати неможливо. Дехто називає цифру понад 40 мільйонів, а сукупні втрати України в діапазоні від 7 до 8 мільйонів чоловік. За даними «Книги пам'яті» на фронтах війни загинуло 3 мільйони громадян України. Однак за достовірність цієї цифри, яка встановлена через декілька десятиліть, ручатися не можна.

За роки Другої світової війни американці виготовили дві атомні бомби, які в 1945 році скинули на японські міста Хіросіма і Нагасакі. Відзначу, що в Україні питаннями Другої світової війни займається київський професор Станіслав Кульчицький. Але повернемося до Солович. У вересні 1939 року я перебував на мосту, прокладеному через річку Зелія на трасі Володимир-Волинський – Ковель, і побачив, що до нього під'їжджає три мотоцикли з коляскою. В кожному з них було по одному німцеві. Де вони взялися – невідомо. Під'їхавши до моста, вони розвернулися і поїхали у сторону Володимира-Волинського. Більше німців аж до червня 1941 року я не бачив.

Війна німців з поляками тривала близько двох тижнів. Сили були надто нерівні. Проти німецьких танків посилали загони польських кавалеристів. Але і в цих умовах польські воїни кричали: «Польща від можа до можа (від Балтійського моря до Чорного моря), не віддамо німцям ані одного ґудзика».

Під натиском німецько-фашистських військ поляки відступали на схід, польські вояки забирали в українців коней, вози, продукти харчування. Але після того, як 17 вересня 1939 року радянські війська перейшли річку Збруч, стали відступати на захід. їх перепиняли українці, в тому числі і соловичани, обеззброювали, а самих відпускали. Я ще пам'ятаю, як дехто з поляків їхав на автомобілях через наше село, проте більшість пересувалася на возах або на тачках везли свої пожитки. Відступаючи на схід, поляки просили допомоги у місцевого населення, яке не відмовляло у їхніх проханнях.

17 вересня 1939 року радянські війська перейшли річку Збруч, поляки стали йти на захід, а уряд Польщі перейшов кордон з Румунією.

У вересні 1939 року загинуло 65 тисяч чоловік, 130 тисяч поранено, 400 тисяч взято німцями в полон. 200 тисяч полонених інтерновано Червоною армією.

19 вересня 1939 року жителі села Соловичі та інших навколишніх сіл, вітали воїнів українського фронту, на чолі яких стояв маршал С. К. Тимошенко. Соловичі, як інші західноукраїнські землі, відійшли до УРСР. Таким чином, вони возз'єдналися в одній українській державі, а з другої сторони утверджувалася система з потужним репресивним апаратом.

Було організовано скликання Народних Зборів Західної України, які стали демократичним прикриттям нової влади. Від Турійщини депутатами Народних Зборів Західної України стали В. Я. Леончук з Передмістя – Турійського, О. Є. Заславський із села Купичів, П. О. Кось із села Растів, С. Т. Дубік із села Обенижі. У газеті «Вільна Україна» за 1 листопада 1939 року відзначається, що В. Я. Леончук, виступаючи у Львові, закликав усіх депутатів проголосувати за встановлення радянської влади на Волині. У районній газеті «Ленінська правда» (№ 54, 4 травня 1989 року) відмічено, що запальною була промова на Зборах І. Н. Тишика, голови Ковельського окружкому КПЗУ, батьки якого проживали у селі Обенижі.

27 жовтня 1939 року Народні Збори Західної України ухвалили Декларацію про встановлення радянської влади

в Західній Україні, Декларацію про прийняття Західної України до складу СРСР і включення її до складу УРСР, Декларацію про націоналізацію банків, великих промислових підприємств у Західній Україні.

Вся земля, всі річки і ліси оголошувалися всенародним добром (газета «Вільна Україна, № 32 за 1939 рік).

З хат розкуркулених селян було побудовано клуб, в якому демонструвалися радянські кінофільми, що виховували в глядачів доброту і чесність. Демонстратори вивішували біле полотнище, динамо-машину крутили вручну. Я ще пам'ятаю, як у 1940 році демонструвався кінофільм (назви якого за давністю часу не пригадую), а ось слова з нього добре врізалися в пам'ять:

Гришка, Мишка и Щипай
Плавали на лодке.
Гришка й Мишка утонул.
Кто остался?

Учні кричали: «Щипай». Того учня, який не втримався і вигукнув це слово, відразу почали щипати. Одним з перших кроків нової влади в галузі освіти стало викладання у школі українською мовою, але з обов'язковим вивченням російської.

Наприкінці 1939 року Турійськ став центром однойменного повіту, а потім району. Наприкінці року були створені партійна й комсомольська організації. Вчителям та учням було заборонено відвідувати церкву у селі Обенижі та інших храмах населених пунктів. Вчителі на уроках питали учнів, чи їхні батьки задоволені радянською владою. На стінах у школі висіли портрети В. І. Леніна, Й. В. Сталіна, М. С. Хрущова та інших вождів. Вчителям не платили. Вони харчувалися тим, що принесуть учні з дому. Та й навчання було наївним. «Ми не раби, раби не ми»,— повинні були повторювати учні підготовчого класу за вчителем. Вчителями у різні роки були Микола Кримлов, Тамара Тишик, Євгенія Камінська, Олександр Коптюк та інші. Як я вже відмітив, наприкінці 1939 року почали формуватися партійні й радянські органи. Так, у Турійську в колишньому будинку єврейського багача Шмерля було створено райком КП (б)У, у якому працювали люди із східних областей УРСР.

У Соловичах було створено сільську раду депутатів трудящих, яку очолив місцевий селянин, колишній член КПЗУ Антон Родіонович Левчук. Для наведення порядку у Соловичах, як і в інших населених пунктах району, створювалась міліція. Поліпшилась охорона здоров'я.

У 1940 році було створено колгосп ім. Т. Г. Шевченка, який очолив колишній член КПЗУ Дмитро Мойсейович Білун. Його ім'я, як і ім'я першого голови сільської ради А. Р. Левчука, збережеться вічно у пам'яті односельчан.

У сільському магазині цукор зник, зникли також одяг і взуття. У необмеженій кількості можна було купити горілку, сірники, сіль.

Цілеспрямовано велась пропаганда напередодні виборів до Верховної і місцевих рад. До Верховної Ради СРСР вибори проходили 24 березня 1940 року. Соловичани разом з усіма виборцями Турійського виборчого округу проголосували за М. А. Васюту з Уховецька і П. І. Таценка, першого секретаря Волинського обкому партії, а до Верховної Ради УРСР – за секретаря Турійського райкому комсомолу З. В. Бешту. У тому ж році, 15 грудня, пройшли вибори до місцевих рад. До Волинської обласної та Турійської районної рад депутатів трудящих була обрана революціонерка із села Обенижі Серафима Дубік.

20 квітня 1941 року почала виходити районна газета, яка називалася «Зоря комуни». Дехто із соловичан її передплатив і отримував до 22 червня 1941 року, до нападу фашистської Німеччини на СРСР. Ще раніше, 27 вересня 1939 року, почала виходити обласна газета «Вільна праця».

У 1940-1941 роках жителі нашого села будували військовий аеродром біля села Дольськ, брали участь у зведенні оборонних споруд біля річки Західний Буг, в ремонті мостів, доріг тощо. Найголовніше те, щоб біля річки Західний Буг було викопано широкий і глибокий рів, якого б не подолали німецькі танки. Ця лінія оборони ввійшла в історію як лінія Сталіна.

Люди, що копали окопи на лінії Сталіна, не мали права без довідки покидати її; кому було далеко додому, спав тут же.

Багато зробив для зміцнення рубежів нашої країни на Волині командуючий 5 армією генерал Михайло Іванович Потапов, штаб якого знаходився у місті Луцьку, а також перший секретар Волинського обкому партії П. І. Таценко, голова облвиконкому Г. Є. Гришко, хоч виконати всього задуманого не вдалося. Але і зроблене відіграло позитивну роль у перші години і дні фашистського нападу.

Соловичани все частіше говорили: «Німець нападана СРСР», бо німецькі літаки, порушуючи кордон, появлялись над територією СРСР, а німецьких танків, солдатів зкожнимднемнатериторіїокупованоїПольщіставаловсебільше і більше.

СОЛОВИЧІ В ПЕРІОД ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ

Чи знав Радянський Союз, що фашистська Німеччина нападе на нього? Знав. Незадовго до нападу на СРСР на державному кордоні був затриманий перебіжчик – німецький фельдфебель, який повідомив, що 22 червня 1941 року о 4 годині ранку Німеччина нападе на СРСР. Перебіг на сторону СРСР, бо сп'яну вдарив офіцера. Це було у Волинській області. А в районі Сокаля (Львівська область) державний кордон перейшов солдат 222 полку 74-ї піхотної німецької дивізії Альфред Ліскоф. Він повідомив, що їх артилерія зайняла вогневі позиції, а танки і піхота – висхідне положення для наступу о 4.00 22 червня. Перебіжчик стверджував, що він пролетар-комуніст і переплив Західний Буг, щоб виконати свій інтернаціональний обов'язок.

Коло річки Західний Буг наші односельчани, як і селяни з інших сіл, працювали на будівництві укріплень.

У травні-червні 1941 року мало не щодня чулося гудіння німецьких літаків. В кінці травня 1941 року військкомат призвав з кожного села по декілька резервістів.

З 19 червня 1941 року через село Соловичі у сторону Володимира-Волинського сунули колони танків, пускаючи за собою смугу пилу, бо погода була сухою. З люків виглядали танкісти, які махали шапками або руками.

Командуючий округом генерал М. П. Кирпонос знаходився на своєму командирському пункті у районі Тернополя. Почувши від Потапова про можливий напад на нашу країну німецьких військ, подзвонив Наркому оборони в Москву.

На світанку 22 червня 1941 року п'ять з половиною тисяч артилерійських гармат і мінометів, що були в дивізіях ударного броньованого клину фашистських військ групи армії «Південь» відкрили смертоносний вогонь по східному побережжю Західного Бугу. В небі, що багряніло від пожеж, ніби коршуни, шугали літаки з чорними хрестами.

Їх було дуже багато. З 1300 літаків, що мав 4-й повітряний флот генерала Лера, більшість забезпечувала в перший день війни прорив ударного угрупування фашистів через Волинь. Фашистські дивізії мали у живій силі 17 тисяч бійців, а радянські – 9 тисяч бійців, командирів.

Як стало відомо пізніше, цим силам фашистів було поставлене завдання: за півгодини знищити радянських прикордонників, протягом першої доби розбити війська 5-ої армії. Але не вийшло так, як гадалося. Хоч німецькі війська прорвалися через Західний Буг, кинувши танки першими, але радянські прикордонники вчинили сильний опір. А далі на війні, як на війні. Я не буду описувати про перший день німецьких літаків над нашим селом, про перші дні війни. Вони описані у книзі «Історія села Соловичі», а опишу те, що не увійшло в цю книгу.

У перший день війни я пішов до Борисів. Якраз в цей час над будинком Юхима Бондаря появилися німецькі літаки з намальованими чорними хрестами на крилах. Кружляв і літак із зірками, але, як я зрозумів потім, це теж був німецький літак. Він був начебто зроблений з фанери. Обстрілявши цього літака, вони полетіли в сторону Турійська.

Незадовго до початку Великої Вітчизняної війни в Червону армію був призваний Сергій Григорович Підгайний, який служив на кордоні. У перший день війни, коли німецькі солдати перейшли радянський кордон, він багнетом заколов німецького солдата. Мені та іншим соловичанам Підгайний неодноразово розповідав про цей епізод. Його мучило, що він вбив людину. Але якби він не вбив німця, то німець вбив би його. Потім Сергій Григорович попав у німецький полон, де пробув до кінця війни.

У ніч з 21 на 22 червня 1941 року молодь села Соловичі гуляла допізна. Повертались додому вже під ранок. О четвертій годині ночі почули сильне гудіння літаків. Вони зрозуміли, що почалася війна.

У перші ж дні окупації села Соловичі та інших населених пунктів району німецька влада показала своє обличчя. Влада звернулась до населення з наказом не допомагати «оточенцям» та полоненим; за порушення цього наказу – розстріл.

У проспекті «Хронологічні рамки окупації німецько-фашистськими загарбниками міст і сіл Волині у роки Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр.», підготовленому і надрукованому Державним архівом Волинської області у 1999 році говориться, що наше село Соловичі було захоплене 28 червня 1941 року, а звільнене від німців 15 березня 1944 року.

У роки Другої світової війни у моєму рідному селі німецько-фашистські окупанти не стояли. Громадою села керував призначений ними староста Ілля Пилипович Бон-дарук. Він займався збиранням продовольства для потреб Німеччини, вивезенням молоді на примусові роботи у третій рейх. Запроваджуючи «новий порядок» на окупованих територіях, німецькі фашисти на перших порах дозволили функціонування початкових шкіл. Замість вивчення історії свого народу, пропонувалось вивчення Біблії для всіх типів шкіл. А потім заборонили навчання взагалі.

Сумнозвісний гайляйтер України Еріх Кох писав, що «українцям не треба школи й університети... для роботи освіта не потрібна. Тубільцям-хліборобам і робітникам освіта лише пошкодить, тому наказую закрити усі учбові заклади, які до цього часу випадково де-небудь існують через недостатню пильність німецьких адмінктреторів».

А потім у 1942 році початкові школи були відкриті. Нас у першому-третьому класі вчили вчителі: Коблянсь-кий Федір Григорович, Коптюк Олександр Якович. Боячись німців, ми пішли у школу села Кустичі, де вчив житель села Вербичне Тимчук Олексій Володимирович. Пригадую, заходить у клас Коптюк О. Я. і каже: «У Соловичах – німці». І всі соловичани побігли додому. Така була логіка у дітей. Уроки фізкультури під час війни читав Коптюк О. Я., який говорив, щоб учні стали у коло, порахувались. Ті, що мають парне число, називаються «воронами», а непарне – «вороб'ята».

Вчитель говорив: «Воро...»,– учні напружувались, а потім добавляв кінець слова. Ті, які мали парні номери, бігли за непарними номерами, чи навпаки. Якщо дозволяли умови, ми вчились у колишній корчмі.

13 листопада 1941 року у наказі про поведінку німецьких військ на Сході, який підписав генерал-фельдмаршал Рейхенау, сказано, що все, що є символом панування більшовиків, в тому числі й будинки, повинні бути знищені, бо ніякі історичні й культурні цінності на Сході не мають значення.

Отже, Волинь була поневолена німцями. Ми ж, українці, не несли поневолення іншим народам. А якщо від наших рук і пролилася кров, то тільки тому, що захищали свою честь і гідність, боронили рідний край від окупантів.

Жити в період німецької окупації було дуже важко: крім вивезення у Німеччину на примусові роботи, треба було здати зерно німецькому рейху. Поскільки селяни не здавали німцям потрібної кількості зерна, то німці позакривали млини. Селяни мололи зерно жорнами, співаючи пісню про долю селянина:

Встань, Тарасе, подивися, До чого ми дожилися: Небо синє, земля чорна, По-украдки крутим жорна. Німці наказали всім, хто мав велосипеди, здати їх, заборонили їздити верхи на конях, навіть без дозволу не можна було зарізати кабанчика. Селяни могли мати тільки одну корову, решту забирали безкоштовно.

29 червня 1941 року, як відмічено у ДАВО, станція Турійськ була захоплена німцями. Окупанти використовували залізницю Ковель-Володимир-Волинський для перевезення на Схід військ і техніки, а на Захід – продуктів харчування і сировини, яку вивозили з України. Розпочався масовий терор. У 1943 році червоні партизани, а потім і воїни УПА, підривали рейки на перегонах. Для захисту залізниці від нападів окупанти заставили місцеве населення вирубати від лісу з обох боків колії 50-метрову смугу. Я пригадую, як із своїм батьком заготовляли ліщину для опалення домівки. Підійшов до мене німецький солдат і спитав, скільки мені років. Коли почув, що я маю десять років, то й мене заставив вирубувати ліс.

Перший бій з німцями під селом Соловичі відбувся 16 травня 1943 року. За новим свідченням соловичан, німці в той день поверталися з села Оса. Тоді був убитий воїнами УПА високопоставлений німецький офіцер. Через це німці вбили, а потім спалили дочку Якова Підгайного Ольгу, його дружину Марію та жінчину сестру

Химію. Вбили і Якова Підгайного, бо він чинив опір окупантам. Всі четверо поховані на сільському цвинтарі в одній могилі.

Влітку 1943 року в село Соловичі прибуло багато машин. Щойно зійшло сонце, німці оточили село з усіх сторін, поставили автомати на схід, північ і захід. Навантаживши повні машини свиней, поїхали з села. Мені цей день запам'ятався на все життя. Ще на світанку мій батько, Петро Костянтинович, повів коней на сінокос у Плави, що біля річки Турія, у цю ж місцевість погнав і корови. Молодший брат Василь ще спав. Мати, Ірина Василівна, розбудивши мене, сказала: «Ось бачиш, що робиться». Біля нашого двора стояли німці з перекладачем. Зайшовши у наш двір, німецький офіцер хотів вигнати поросну свиню, яка влізла між дрова і не хотіла вилазити. Німецький офіцер хотів вбити матір, з кобури вже витяг пістолет. Але про події, які відбувалися у нашому дворі, почув перекладач, він щось сказав німецькому офіцерові, і той у мою матір не вистрілив. Сказав, щоб подякувала цьому чоловікові, бо він сказав правду про поросну свиню. За хвилин десять німці виїхали з села. А я ліг спати. Це було перше потрясіння у моєму житті. Перед самим вечором я прокинувся і запитав: «А навіщо, мамо, сонце сходить на заході?» Лише після пояснення матері я дізнався про той страшний ранок.

Із розповідей Кашуби Василя Павловича про цей період ми дізнаємося багато цікавого.

У період Другої світової війни, як і раніше, в одному житловому будинку проживали сім'ї братів: у східній частині – Павло Кашуба, а в західній - Андрій Кашуба. Сіни були спільними. В Андріяна Кашуби тимчасово проживав родич Іван Кашуба із села Кустичі разом із своєю сім'єю. Іван був сотником УПА в Кустичах. Після того, як червоні партизани з'явились в селі Туричани і ночами стали вишукувати воїнів УПА, Іван Кашуба вирішив перебратися разом із родиною у село Соловичі, покладаючись на воїнів УПА, які залишились в Кустичах, безпечно поводив себе. Однієї ночі, коли полягали спати, почувся стукіт у вікно і голос Степана Підгайного, який за декілька тижнів до того разом з Чорнобаєвим пішов у червоні партизани – загін імені Леніна, який дислокувався в селі Туричани: «Пав-

люк, відкрий». Павло Кашуба почув знайомий голос і пішов відкривати. Коли двері відкрилися, його відтіснила група людей, які увірвалися в сіни. А тоді почали стукати у двері Андріяна. Але той двері не відкрив, тоді один із червоних партизанів вистрілив з автомата по дверях. Коли ж двері відкрили, Іван Кашуба у спідній білизні з пістолетом в руках вискочив у темні сіни і кілька разів вистрілив, тим самим поранивши одного з партизанів в голову. Вискочивши на двір, побіг на північ, у сторону Прокопа Кондратюка, а потім став бігти у сторону кладовища. Червоні партизани, стріляючи, побігли за ним і застрілили. У той же час поранений партизан вбіг у хату і закричав, де жінка Івана. Коли вказали на жінку, партизан вхопив її за руку і вивів на подвір'я. А потім, вирвавши з рук Василини трьохмі-сячну дитину, застрелив дружину повстанця. Дитина через декілька днів померла. Один з партизанів кричав: «Пали хату!», але коли побачили інваліда дитинства Павла Кашубу, то цього не зробили. Хата згоріла в 1944 році, коли велись бойові дії радянських військ з німецькими. А стояла вона на північ від Сенечків і на південь від Олексія Мельничука.

І ще пригадав Василь Павлович за родича Миколу Чайковського, який був вивезений на примусові роботи в Німеччину і при спробі втекти в рідний край був застрелений.

Цієї ж ночі з 1 на 2 лютого 1943 року червоні партизани у Соловичах замордували Василя Степановича Сичика із села Обенижі, вбили Петра Калюка із села Кульчин, Семена Лапчука із села Мировичі, Куліша із села Кустичі.

Червоні партизани постійно грабували селян. Дуже добре харчувалися. Якось прийшли до нас і сказали, щоб приготувати нову для соловичан страву – плов. Але повернемося до грабунку селян. Влітку 1943 року батькові справили дуже гарні чоботи. Хтось сказав про це партизанам із Туричан, і уже буквально на другий день приїхали двоє червоних партизанів, один з них сказав: «Давай, махнем!» І батько змушений був зняти гарні чоботи і взутися у лахміття. Стояв у нашій хаті будильник. Батьків не було вдома. За ними мене послав червоний партизан. А коли я повернувся, то ні його, ні будильника в хаті вже не було. Крім карого

коня, була в нас біла кобила, яку викрали червоні партизани і випадково втопили у сажовці. Про це може підтвердити Сергій Олексійович Мельничук.

У червоних партизанах у період Великої Вітчизняної війни були наші земляки: Білун Ігор Дмитрович, Левчук Сергій Макарович, Підгайний Степан Григорович, Тарасюк Василь та Чорнобаєв. Воїнами УПА були: Бондарук Сидір Ілліч, Підгайний Костянтин, Терефельський Іван, Ковальчук Андрій Гнато-вич, Тимошук Яким, Левчук Антон Родіонович (примусили) та Кондратюк Сергій (вчитель).

Хто у що вірив, той те й захищав.

У Макара Левчука було три сини. Два були воїнами УПА, а третій – червоний партизан. Зійшовшись вдома, вони брязкали один перед одним зброєю. Після війни Левчук Сергій виїхав у Ленінград, В. М. Левчука забрали чекісти і невідомо де поділи.

Йшов 1943 рік.

До нас прибігає якийсь хлопець і каже, що зараз будуть тут фашисти. Ми побігли до Петра Трохимовича Бондара, де пробули близько години. Не дочекавшись фашистів, ми вернулись назад. Але пізніше з'явилося вісім фашистів, які забрали в нас 16 качок і мовчки пішли в село. У роки війни борці за самостійну Україну носили синьо-жовті стрічки і говорили: «Слава Україні!». У відповідь звучало: «Навіки слава!». У 1942 році зародилася УПА. Воїни УПА говорили: «Здобудемо волю!» або «Загинемо у боротьбі!»

У 1941 році був створений поліцейський загін у кількості 22 осіб для наведення порядку у нашому селі. Було складено список із 71 особи для відправлення на примусові роботи в Німеччину. Івана Козачука, Олександра Кулачинського, Марію Ваневську, Марію Децик, Івана Бондарука, Івана Лівошука вивезено було на каторжні роботи у цю країну.

На Волині з 1944 по 1951 рік вбито 8 тисяч учасників ОУН-УПА, 7 тисяч засуджено, 23 тисячі вивезено на спецпроживання «в отдаленные края Советского Союза».

Є у світі понад 200 держав, і всіма правлять націоналісти, а «совєти» нас називали «українські буржуазні націоналісти», не хотіли, щоб ми, українці, керували своєю дер-

жавою. Перед виборами 2006 року знову деякі сили заговорили про Нюрнберзький процес ОУН-УПА. Враховуючи його актуальність, передруковуємо статтю Андрія Довгуна «Нюрнберзький суд відхилив матеріали про ОУН-УПА», опубліковану в газеті «Волинь» у квітні 2006 року.

Я з тих далеких довоєнних часів пригадую, що на хуторі Цецелівка (біля Турійська) були гарні оселі, росли високі дерева, люди розповідали, що переважна більшість землі на цьому хуторі належала польській пані, яка була дуже багатою, але дуже некрасивою. Через це її заміж ніхто не брав. Одного дня, на велике католицьке свято, вона гарно одяглася, пішла на річку Турію і втопилася. Чому в цій книзі я згадав про Цецелівку? Тому, що мій батько купив сіножать у Плавах, яка була біля самої Це – целівки. Після випадання дощу, щоб не замочити постолів або іншого взуття, люди ходили на ходулях. Ними ж користувалися і в роки Другої світової війни, аж поки не пропала у Плавах купина.

У 1941 році для німецьких вояків було забрано у місцевого населення 13 кожухів та близько 400 центнерів зерна, понад 100 голів худоби, понад 40 свиней, близько 300 центнерів картоплі.

Влітку 1943 року соловичани разом із селянами із сусідніх сіл та воїнами УПА розібрали залізничне полотно, яке вело з Турійська у Володимир-Волинський.

За півгодини вони розкрутили гайки, які віднесли вгору разом із шпалами, багато було скинуто з високого насипу. На другий день було встановлено, що пошкоджено 30 кілометрів залізниці. Знаючи про те, що німці за це покарають місцевих жителів, ми виїхали в дулібівський ліс. Німці з броньовиків обстрілювали місце нашої схованки. Але снаряди летіли дальше від людей. Ми бачили, як палає рідне село. В той день німці спалили понад 50 житлових будинків на хуторі Голомази і колонію Цецелівка. Тоді ж було спалено будинок поляка Антона Петровського та білоруса Котовича.

Влітку 1943 року в наше село приїхало багато людей із сіл Чорніїв, Свинарин, Дожва, Осьмиговичі, Літин та інших, які ховалися від польських банд, що окопалися у селах Купичів і Засмики.

15 березня 1944 року я пішов до сусіда Леонтія Сиротюка. Його ж не було вдома, але була його мати. Якраз в цей час в оселю зайшов лейтенант Червоної армії, який потрапив у Соловичі з Турійська. Цей день вважається днем визволення Солович, адже у нашому селі я німців не бачив.

Німецькі війська, втративши «Турійський плацдарм», села Ставок і Кульчин, відійшли до сіл Растів і Дольськ, де протягом тривалого часу проходила лінія фронту. З Кульчи-на, із Солович фашистські війська обстрілювали артилерією.

Ще й досі пригадую, як із чотирьох гармат, які окопалися на захід від дороги, що вела від сільського цвинтаря до Пшоніків (Лукаша і Мартина), було нанесено гарматний удар по німецьких військах у Дольську. На другий день прилетіла німецька рама – розвідувальний літак, а незабаром чотири німецьких літаки, з яких посипалися бомби якраз в ті місця, де стояли радянські війська. Від бомб, що розірвалися, утворилися глибокі ями. Одна з них була така велика і глибока, що місцеві жителі понад 40 років закидали її, привозили сюди сміття та інше. Нині це східний кордон лісопосадки біля сільського цвинтаря.

Пригадую, як підлітки під гул німецьких літаків і розриви зенітних снарядів говорили: «Везу-везу-везу. Кому-кому-кому».

Ми були свідками, коли радянські бійці з рушниць, пістолетів стріляли по німецьких пілотах, які на парашутах опускалися на землю. Ще й досі пам'ятаю, як німецький пілот, оглянувши на «грудку» окопи, опустився вниз, подивився мені у вічі і полетів далі. Пригадую, як ми садили у 1944 році картоплю на тому місці, де раніше були окопи. Налетіли німецькі літаки, один із них сприйняв мене за радянського солдата і почав по мені стріляти, а я, добре засвоївши «науку», рухався в окопі так, щоб він в мене не попав.

27 квітня 1944 року радянський старшина вів солдатів кульчинською дорогою із села Дольськ. Вже підходили до церкви, коли над автоколоною з'явився літак. Але колона продовжувала рухатися далі. Коли літак опустився нижче, то скинув «корито» з бомбочками, тоді старшина дав вказівку розбігтися. Але було вже пізно. Від німецької «бомбочки» загинув москвич Волков, про це ми дізналися у 2005 році, коли його дочка відвідала Турійськ.

Ось що мені розповіла Марія Яківна Терефельська (Панасюк), 1930 року народження. Сім'я Якова Панасюка проживала в урочищі Задвір'я, там, де зараз знаходиться третя бригада. На початку квітня 1944 року в урочищах Задвір'я і Лісок знаходилось багато радянських солдатів, які розклали вогнище, щоб обігрітися та обсушитися. Якраз в той час над Соловичами пролітав німецький розвідувальний літак, з якого і помітили вогонь. Незабаром появився інший літак, який скинув дві бомби. На щастя, у солдатів він не влучив. Проте вони розірвалися на подвір'ї Якова Панасюка, зробивши дві ямочки завбільшки з тарілку. Від цих бомб загинули дядько Василь з Торговищ, батько Яків і радянський солдат. Мати була контужена, а Марія Яківна була поранена. Вона якраз в цей час йшла до хати по кружку води, щоб напоїти солдата. Осколки попали в груди, ногу, перебили руку. Від осколків цих бомб загинуло двоє коней, які були в хліві. Пораненій Марії першу невідкладну допомогу надала Євдокія Цимбалюк.

У квітні 1944 року в Омеляна Свідерського був штаб. Штабісти вдень робили креслення. 29 квітня радянські солдати принесли наказ про виїзд із села, аргументувавши це тим, що наступного дня тут вже будуть німці. Люди не хотіли залишати рідні місця, тому солдати силою їх виганяли. Не виїхали з села тільки старі люди Рута У літа і Рута Іван, Луцик Тетяна з дітьми, дід Тимофій, батько Фев-ронії Бондар, який категорично відмовився виїжджати.

Я ще пригадую, якій опір чинили мої батьки. Надія Омелянівна Борис (Свідерська) стверджує, що біженці із Солович' спочатку поїхали у село Вілька-Клюська. Німецькі снаряди перелітали через біженців або недолітали до них. Потім солдати погнали біженців на південь, поки не зупинились на хуторі Щепа, який належав до села Обсніжи.

Ми зупинились в клуні якогось хазяїна. Наступна ніч з 29 на 30 квітня 1944 року мені, як і іншим біженцям, запам'яталася на все життя. Звечора було тихо. Не було чути ніяких вибухів. Так було до самого ранку. Згодом почалися поодинокі постріли, які ставали все частішими. І нарешті злилися в один суцільний гул. Це тривало до ранку. Потім стрілянина вщухла. Ми з полегшенням зітхнули і заснули.

Щойно зійшло сонце, як сотні поранених бійців пройшли повз клуню. Про це розповідає Микола Ілліч Кронін, який воював проти німців у нашому селі в 1944 році. Після німецького артобстрілу налетіло понад 60 німецьких літаків на наше село і село Кустичі. Вони бомбили і обстрілювали радянські війська.

30 квітня 1944 року німецькі війська дійшли аж до млина, який належав Льву Панасюку. Він був на тому місці, де зараз проживає Надія Антонівна Ваневська (Процналь). Червоні війська були відкинуті на південь від вітряка. Біля полудня вони отримали наказ наступати. Але як тільки вони починали наступати, німці відкривали вогонь. Особливо надокучав той, що був на вітряку: він строчив з кулемета. Тоді червоні командири послали бійця, який вбив фашиста. Ворогом виявився росіянин, солдат із армії Власова. Червоні солдати йому набили повен рот гільзами, говорили: «Ти хотів смерті, маєш її».

Після вбивства власовця у млині Льва Панасюка радянські бійці стали наступати на північ.

Вісім фашистів заховались за ліщину, яка належала П. Ярмолюку, там вони і були вбиті. Червоні бійці дійшли до річки Турія, де фронт зупинився до 4 липня 1944 року. У травні того ж року нас відправили у село Копилля над річкою Стир. Ми спряглися з конем Февронії Бондар. На одній підводі їхали сім'ї Ірини Ярмолюк, Февронії Бондар і Анастасії Підгайної. По дорозі в Копилля соловичани відвідували чоловіків, які були залишені в Обенижах для копання окопів. Бачили, як з німецьких літаків бомбили радянські позиції. У селі Копилля Колківського району сім'ї соловичан розташувались на подвір'ях місцевих жителів.

У липні 1944 року наші односельчани повернулися у Соловичі. Село було спалене. Через річку Турія на Куль-чин було зроблено переправу, якою добирались на фронт радянські бійці. Дорога на фронт проходила нинішньою вулицею Шевченка.

Через наш двір проходила третя лінія окопів, глибина деяких з них сягала до двох метрів. Якщо перша і друга лінія окопів були викопані у квітні 1944 року, коли фронт стояв біля села Дольськ, то третя лінія – у нашу відсутність. Коли повернулись з евакуації, то побачили не тільки доро-

гу на Кульчин, а й таблички з написами: «Розміновано на 150-200 метрів від дороги». У батьковому садку знаходився склад мін для радянських мінометів. Всі вони були у дерев'яних ящиках. За словами солдатів, у цьому складі було до 15-20 тисяч мін.

Поскільки всі будинки були спалені, то після повернення з евакуації ми зробили тимчасове житло на схід від нинішнього колодязя, поклавши жердини між двома фруктовими деревами. На них натягли рядна, на землю поклали соломи, щоб було на чому спати. Це житло захищало нас від вітру і сонця. Коли ж випадав дощ, то ховалися в бункер поруч. Наприкінці листопада нашу сім'ю та сім'ю Февронії Бондар поселили у кімнаті будинку Панаса Тарасюка. У кімнаті площею 16 квадратних метрів проживало 8 осіб. Не було що їсти. Змушені були терпіти страшний голод. Варили так звану хамулу з колосків пророслого зерна. Від голодування мій брат Василь опух, а я був дуже виснажений, навіть не міг ходити.

Через хворобу моя мати була прикута до ліжка. Сім'ям військовослужбовців, які перебували на фронті, надавалась грошова допомога, але вона носила чисто формальний характер. Навіть у цих умовах моя сім'я обкладалась податками. Поскільки «сусідство» зі складом боєприпасів було небажаним, то ми вирішили позбутися цих мін. Після повернення з евакуації у нас залишилось ще декілька кусочків сала. З часом мені вдалося розкопати ящик з пляшками саморобного спирту, закопаного батьком ще у квітні 1944 року. За кусень сала чи пляшку горілки солдати вантажили машину мін і відправляли в сторону фронту. Так ми позбулися цієї небезпеки. Але в окопах і на полях ще знаходились тисячі мін, сотні снарядів, які могли розірватися в будь-яку хвилину. Як і інші підлітки, я мав відповідну підготовку від солдатів і став знешкоджувати міни. 96 мін вдалося знешкодити вдало, а на 97-й я підірвався, отримавши при цьому легкі поранення. Після цього до мін я більше не підходив. Ці боєприпаси просто збирали і викидали в окопи або в ями від розриву бомб чи снарядів. А мого сусіда, Григорія Новосада, розірвало.

Було це так. Його батько перебував на фронті, а мати Уліта змушена була переселитися в південну сторону села,

бо їхня хата згоріла. Недалеко від її помешкання була яма від розриву авіаційної бомби, в ній лежав нерозірваний снаряд. Гриша хотів його розкрутити, але він розірвався. Матері довелося збирати частини пошматованого тіла сина у рядно. Його поховали на цвинтарі зліва від воріт.

У 1944-1945 роках соловичани хворіли на пропасницю та інші страшні хвороби. У 1945 році радянські солдати побудували однокімнатні хати для соловичан. Щоб отримати таке житло, варто було показати лише лист із фронту.

У роки Великої Вітчизняної війни загинуло або пропало безвісти 34 чоловіки з нашого села. Це:

Антонюк Оникій Харитонович, 1912 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Пропав безвісти 1 березня 1945року.

Бойчун Сидір Федорович, 1911 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Помер від ран 27.02.1945 року.

Бондарук Давид Іванович, 1923 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Гв. рядовий. Загинув 19.11.1944 року.

Васильєв Георгій Панасович, 1926 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Загинув 16.04. 1945 року. Похований: м. Зеєлов, Німеччина.

Гапонюк Федір Улянович, 1905 р. народження, українець. Мобілізований 1941 року. Рядовий. Пропав безвісти у липні 1942 року.

Герешта Федір Тихонович, 1910 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Пропав безвісти у квітні 1945 року.

Зубчук Панас Семенович, 1907 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Загинув 25.04.1945 року. Похований: с. Кагель, Німеччина.

Ковальчук Андрій Гнатович, 1923 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Пропав безвісти у травні 1945 року.

Козачук Василь Федорович, 1923 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Помер від ран 14.04.1945 року. Похований: с. Аурит, Зельоногурське воєводство, Польща.

Кондратюк Денис Трохимович, 1900 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Помер від ран 07.07.1944 року. Похований: м. Санкт-Петербург, Росія.

Кондратюк Матвій Давидович, 1906 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Загинув 26.01. 1945 року. Похований: с. Шалек, Лодзинське воєводство, Польща.

Левуш Сидір Петрович, 1907 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Загинув 20.04.1945 року. Похований: Німеччина.

Левчук Денис Якович, 1921 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Пропав безвісти у серпні 1944 року.

Лихван Петро Вікентійович, 1921 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Загинув 12.11.1944 року. Похований: с. Никраце, Кулдигський район, Латвія.

Лівошук Давид Петрович, 1909 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Помер від ран 16.04. 1945 року. Похований: Зельоногурське воєводство, Польща.

Лівошук Петро Макарович, 1921 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Помер від ран 28.09.1944 року. Похований: с. Вецумнієки, Бауський район, Латвія.

Лівошук Федір Андрійович, 1910 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Помер від ран 17.03.1945 р. Похований: м. Кибартай, Вилкавишківський район, Латвія.

Лукашук Григорій Олександрович, 1914 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Загинув у полоні 25.09.1944 року. Похований: Німеччина.

Марчук Сергій Кирилович 1923 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Пропав безвісти 27.04.1945 року.

Онищук Олексій Севастянович, 1923 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Загинув 10 липня 1944 року. Похований: с. Уховецьк, Ковельський район, Волинська область.

Панасюк Остап Якович, 1920 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Гв. рядовий. Загинув 16.04.1945 року. Похований: с. Зеєлов, Німеччина.

Підгайний Костянтин Степанович, 1898 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Загинув 11.10.1944 року. Похований: Науяместис, Паневежиський район, Литва.

Підгайний Никифір Семенович, 1898 року народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Пропав безвісти у травні 1945 року.

Пшонік Василь Антонович, 1907 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Пропав безвісти у жовтні 1944 року.

Редька Андрій Миколайович, 1909 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Помер від хвороби 03.01.1945 року. Похований: м. Брянськ, Росія.

Редько Яків Романович, 1903 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Гв. рядовий. Загинув 24.04.1945 року. Похований: м. Рагов, Німеччина.

Сахарук Іларіон Васильович, 1913 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Помер від ран 16.01.1945 року. Похований: с. Килино, Неманський район, Калінінградська область, Росія.

Свідерський Дем'ян Захарович, 1923 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Загинув 07.02. 1945 року. Похований: м. Артур, Польща.

Свідерський Омелян Степанович, 1908 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Загинув 14.01.1945 року. Похований: с. Люцина, Радомське воєводство, Польща.

Свитка Панас Олексійович, 1906 р. народження, українець. Мобілізований 1941 року. Рядовий. Загинув у полоні 15.11.1941 року.

Степанюк Адам Костянтинович, 1924 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Загинув 21.11. 1944 року. Похований: с. Слона, Юрмальський район, Латвія.

Тарасюк Адам Харитонович, 1925 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Пропав безвісти у 1945 році.

Ущук Всеволод Федорович, 1922 р. народження, українець. Мобілізований 1944 року. Рядовий. Загинув 17.02. 1945 року. Похований: м. Вроцлав, Польща.

Шавалюк Тихін Трохимович, 1916 р. народження, українець. Мобілізований 1941 року. Рядовий. Пропав безвісти у жовтні 1943 року.

Як писала газета «Вісник і К» (25.05.2000 р.) українців із Західної України посилали першими у наступ у найнебезпечніших боях як «гарматне м'ясо». Ззаду їх під прицілом тримали «смершівці». Виходу не було. Чи йти вперед, чи назад - всюди чекала смерть. У кожній роті були «сексоти», які доносили на солдатів, котрі бодай словом обмовилися про недоліки радянської влади. їх тоді знищували як зрадників Батьківщини.

Від себе зазначу, що наші земляки, як і всі воїни Радянського Союзу, у важкому двобої з фашизмом відстояли честь і гідність, волю і незалежність народу.

Після закінчення Великої Вітчизняної війни на хуторі Голомази і біля річки Турія був фільтраційний табір, у якому органи безпеки СРСР перевіряли тих солдатів, які були в німецькому полоні. Я ще пам'ятаю, як солдати гнали чорно-рябих корів та бельгійських безхвостих коней. У Соловичах у цьому таборі було більше тисячі возів.

* * *

Продовжує пригадувати про події Великої Вітчизняної війни Зубчук Андрій Дем'янович, 1936 року народження (записано 10 листопада 2000 року):

«Батьківська хата знаходилась на хуторі Груша, за 150 метрів від траси Володимир-Волинський-Ковель. Мій батько був мобілізований у Червону Армію для будівництва аеродрому в с. Дольськ, але потрапив у полон до німців, де і пробув до кінця Великої Вітчизняної війни. їх визволили американські війська, два місяці добре годували, а також агітували в Америку. Додому повернувся у вересні 1945 року. Пройшовши чекістську перевірку, приступив до мирної праці .

Я пам'ятаю, як у перші дні війни я житом добрався до садиби Сергія Тарасюка, щоб побачити, що скидають з машин радянські солдати . Те, що побачив, глибоко вразило, тому що тим вантажем були вбиті біля Володимира-Волинського наші солдати. Скидали у ями по 10 чоловік. На тому місці було солдатське кладовище. Зараз там стоїть пам'ятний знак «Ніхто не забутий, ніщо не забуте».

Пам'ятаю, як у житі Сергія Тарасюка лежав поранений солдат і благав, щоб його добили. До нього під'їхав на коні радянський офіцер, побачив, витягнув з кобури пістолет і застрілив його.

Червона Армія, відступаючи у червні 1941 року, залишили танк біля хати Дем'яна Зубчука. Місцеві хлопчаки частенько залазили в середину і бавилися там.

Пригадую, як літом 1942 року німці обідали біля нашої хати, а ми дивились, як вони їли шоколад. На мені був полотняний одяг, а до штанів був пришитий ґудзик із червоною зіркою. Німець відірвав ґудзика. Я подумав , що мене пригостять шоколадом і простягнув руку. Проте німець мене вдарив. Я розплакався і побіг до матері. Мати вдома мене насварила».

НАШЕ СЕЛО З 1945 ПО 2006 РІК

Цей розділ почну з розповіді Марії Йосипівни Ваневської, яка в роки Великої Вітчизняної війни була на примусових роботах в Німеччині.

«...Один охоронець ішов попереду, а інший – позаду колони дівчат. Кормили двічі на день. Кожній давали неякісну брукву та один кілограм хліба на 12 днів. До муки додавали тирсу. Хоча хліб був неякісний, дівчата з'їдали його за один день». Від такого харчування полонянки почали пухнути. Опухла і Марія Йосипівна.

З Берліна прибула медична комісія, яка оглянула дівчат. Після цього дівчатам стали видавати по одному кілограму білого хліба на 10 днів, по 100 грамів масла на декілька днів, інколи каву з сахариною.

Наприкінці війни керівники табору через кожні два тижні у вихідні дні давали дівчатам тимчасовий дозвіл робити групові прогулянки містом тривалістю одна-дві години. За декілька днів до закінчення війни дівчат погнали садити картоплю, а наступного дня вибирати, бо наближались американські війська. Більше працівниць з табору не випускали. Через декілька днів у місто з боєм вступили американські війська, які навкруги табору виставили вартових у білих шоломах.

Дівчат поселили у житлових будинках, господарі яких повтікали. На четверо дівчат американські війська видали по мішкові картоплі і цибулі. Дівчата вже самі готували собі їжу. В американській зоні дівчата перебували до десяти днів. їм пояснювали ситуацію, яка склалася в результаті перемоги над Німеччиною, за допомогою перекладачів. Були обіцянки і щодо гарного життя за кордоном. Після домовленості з радянською окупаційною владою американські війська відправили дівчат в радянську окупаційну зону. Тут були встановлені гучномовці, за допомогою яких радянські пропагандисти звертались до прибулих з пропозиціями повернутися додому, де вони будуть забезпе-

чені усім необхідним. Після того, як дівчата висадились з американських машин, радянські військові не потурбувалися навіть про те, де їх розмістити на ніч. Довелося ночувати під чистим небом. Посеред ночі з'явилися якісь чоловіки з ножами, які відібрали у дівчат всі речі. Наступного дня всіх посадили у вагони з вибитими вікнами і відправили у Брест. За всю дорогу ні разу не видали продуктів. Проте кожної ночі відбувалися допити.

Марію Ваневську викликали на допити 5 разів. Після цих бесід настрій у дівчат був ще гірший, ніж тоді, коли вони перебували в Німеччині.

Після повернення в СРСР з'явилось чимало проблем, про які навіть не здогадувались. Село було спалене. Ніде було ночувати, нічого не мали їсти. В другій половині 1944 та в 1945 році підлітки та жінки закидали окопи та ями від розриву снарядів і бомб.

У 1944-1945 роках навчання в школі не було.

Після війни країні потрібне було золото. А щоб отримати його з найменшими витратами, заготовляли ліс, видобували вугілля і руду. Необхідна була дармова робоча сила. Юнаків і дівчат робили «націоналістами» і відправляли в сталінські табори. З нашого села були засуджені власник вітряка Лев Панасюк та його сім'я, Адам Підгайний, колишній староста Ілля Пилипович Бондарук, який був засуджений на 15 років, але на сталінських будовах був лише 10 років.

Коли дивізії НКВС не могли справитись з повстанським рухом ОУН-УПА, вирішили мобілізувати юнаків, що не служили в армії, для створення по селах загонів «стрибків», щоб нацькувати місцеве населення на повстанців і допомогти загонам НКВС завершити свою справу. Озброєні були російськими трьохлінійками.

З нашого села у «стрибках» («истребительных отрядах») були: Зубчук Василь Іванович, Лівошук Сергій Юхимович, Білун Ігор Дмитрович, Сенечко Степан Григорович.

У сталінські і наступні часи в обов'язковому порядку необхідно було здати за рік з кожного двору по 200 літрів молока, що для багатодітних сімей оберталось справжнісіньким лихом. Діти не раз змушені були їсти сухий хліб, без молока, а батьки їздили в Ковель, щоб купити на позичені гроші масло, перетопити його на сільській плиті і в

такий спосіб покрити свій борг перед державою, а головне – змусити фінагента не оббивати у хаті порогів, щоб він не лякав під час своїх відвідин «описом», тобто стягненням податку у судовому порядку.

Соловичівська сільська рада отримувала накази з району. Невдовзі після закінчення війни члени сільської ради переписали майно селян і списки подали у район. Звідти згодом прийшов розподіл податку.

Селян поділили на три категорії: куркулів, середняків, бідняків. Господарів, які мали 25 гектарів землі, називали куркулями, а тих, хто мав понад 5 гектарів - середняками. Бідняками були ті, хто мав менше п'яти гектарів землі. За давністю часу, я не пригадую, щоб радянська влада когось із соловичан назвала куркулями і вислала до «білих ведмедів».

Середняки обкладались великими податками – зерном, маслом. Через наше село часто пересувались валки людей, яких транспортували до Сибіру. Були створені «десятихат-ки»: після роботи люди повинні були сходитись і слухати агітаторів, які пояснювали Конституцію, розповідали, як щасливо живуть люди в СРСР. Кожному господареві було визначено, скільки кубічних метрів лісоматеріалів має вивезти на залізничну станцію Турійськ, скільки днів має відпрацювати з кіньми на тартаку, при упорядкуванні доріг.

Господар без дозволу не мав права заколоти свиню. Свинячі шкіри обов'язково потрібно здати державі, поскільки з них виготовляли взуття. На кожну сім'ю було доведено кількість молока і кількість яєць для здачі державі.

У 1946-1947 роках наші односельчани, як і все населення Західної України, надали матеріальну допомогу східнякам, які, будучи в колгоспі, пережили другий голод. Східняки ходили від хати до хати і просили милостиню. Назбиравши харчів, вони поспішали додому, щоб врятувати своїх рідних від голодної смерті. У магазині зник цукор. Продавався лише керосин, керосинові лампи, тютюн, сіль. Якось завезли в сільський магазин білу муку, яку продавали вчителям по два кілограми. Вчителем початкових класів працював житель із сусіднього села. Він не мав в що взяти муку, а на другий день її могло не бути. Тоді він пішов за магазин, зняв кальсони, і в одну клешню йому насипали муки.

Ось що пригадує про перші післявоєнні роки Катерина Григорівна Лихобицька (Сенечко), 1932 року народження (записано 20 лютого 2000 року): «Після евакуації жили в Іллі Бондарука. Хоч мати була хворою, але ходила на заробітки у села Володимир-Волинського району. Полола там картоплю, жито, пшеницю і, як не було прикро, просила милостиню.

З часом почали будувати собі якусь хатинку: закладали дрючки у дубові стовпи, які залишились після фронту, обкидали розчином з піску. Тут і почали жити. Але вода підійшла до самих палат, на яких лежала хвора мати. Брата Степана забрали у школу ФЗО. У хаті від холоду не можна було роздягнутись, тому спали одягнені. Влітку зробили плитку, щоб можна було варити їсти. Ілля Бондарук дав подвійне вікно, яке ми вставили у хаті.

Виживали, як могли: в'язали светри, годували кролів на продаж, збирали зернові (жито, пшеницю, просо). Було й таке, що зерно проросло в колосках. Тоді його залишили собі, бо добре потрібно було здати державі. Пророщене зерно розтирали руками, варили з водою, мололи в жорнах. Розжившись, мололи зерно в Петра Ярмо-люка, у якого був керет та січкарня. Змушені були їсти навіть лободу. А працювати доводилось важко».

Проводилась агітація в колгоспі ім. Т. Шевченка. Парторги не давали спокою тим, хто не хотів або не поспішав давати заяву до колективного гурту. Уповноважені з району вели з ними своєрідну «мову»: обкладали податками, державними позиками, ображали.

Я пам'ятаю, як уповноважені з району прийшли до мого батька і агітували про вступ до колгоспу. Але він сказав, що напише заяву після того, як напише заяву Макар Ліво-шук. Уповноважені пішли. Незабаром повернулися і показали заяву Макара. А коли вони зустрілись, то Макар сказав, що написав заяву після того, як побачив заяву мого батька.

При вступі в колгосп селяни здавали землю, робочу худобу, сільськогосподарський інвентар, посівний матеріал. Всі роботи в господарстві виконувались вручну. Особливо важкою була праця жінок, які своїми натрудженими руками закидали окопи. Жінки накидали гній, розвозили його

по полю і розкидали, підбирали за косарем зернові, а інколи доводилось і самим косити, орати. Вирощували коксогиз та інші культури. Сільська трудівниця протягом робочого дня була зігнута. Її натруджені руки не знали відпочинку ні вдень, ні вночі: вдень підбирали зернові, а вночі звозили підводами снопи і скирдували, молотили і віяли. Вдень рвали буряки, а ввечері їх обрізували; вдень рвали льон, а вночі його молотили. Крім того, за свої кошти мали придбати собі знаряддя праці: коси, серпи, мотики, граблі тощо.

Оплати праці практично не було. Протягом року колгоспникам нічого не платили, лише бригадир щоденно нараховував трудодні. В кінці року майже весь вирощений урожай здавали державі. Лише після цього колгосп проводив розрахунки зі своїми працівниками. На трудодень видавали 100-300 зернових та декілька копійок. Рядовий колгоспник за рік важкої праці міг заробити до одного центнера зернових. Колгоспна сім'я користувалася присадибною ділянкою, площа якою була до 0,5 га. За рахунок цих наділів і виживали колгоспники. За користування землею потрібно було сплачувати податок державі. Крім того, був податок на фруктові дерева, сімейний податок, податок на неодружених. Потрібно було здавати м'ясо, шкіри тварин, молоко, яйця.

До 1953 року умови праці були нестерпними. Деяке покращення наступило в 1953 році після смерті Й. Сталіна.

В другій половині 50-х років «добровільно» серед населення розповсюджувались облігації розвитку народного господарства СРСР, які висмоктували в людей останню копійку.

Першим післявоєнним головою колгоспу в нас було обрано Дмитра Мойсейовича Білуна, а в 1950 році – Олексія Зубчука.

Знову продовжує свою розповідь К. Г. Лихобицька (Сенечко): «У колгосп вступили у 1947 році. У 1948 році на присадибній ділянці вирощували, зібрали і обмолотили близько 40 кг. У той день, коли молотили, по хатах ходили уповноважені: Тарасюк Петро, Кобзур Володимир та представник з Турійська. Коли побачили в нас зерно, то відразу ж і забрали, вкинули на підводу і поїхали до Івана Новосада.

Коли брат спитав мене, що ж будемо їсти, я побігла за підводою. В хаті Новосадів почула крики, швиденько схопила свого мішка і побігла в сторону села. Уповноважені побачили і почали кричати, а потім тричі вистрелили в повітря. Я добігла до Прокопа Кондратюка, була дуже стомлена. В Прокопа попросила возика, щоб довезти зерно додому.

У перші роки існування колгоспу працювала в польовій бригаді. Доглядала буряки, коксогиз, підбирала зернові, в'язала снопи. А свою ділянку обробляла у вихідні. За літо заробила один пуд жита, який і принесла додому на своїх плечах».

Там, де зараз проживає Шевчук Тетяна, була колгоспна цегельня. Крім Катерини Лихобицької, там працювали Ганна Левуш, Марія Мартинівна Підгайна, Григорій Підгайний, Йосип Шавалюк. Цегельня працювала два роки. Тут виробляли цеглу-сирець, а потім і випалену цеглу.

Про перші роки існування колгоспу розповідає Віра Остапівна Сидорук (Зубчук), 1943 року народження (записано 8 листопада 2000 року): «Після школи ходили в колгосп на роботу: пололи льон, картоплю, згрібали сіно. Згодом я стала ланковою. Обробляли льон: спочатку рвали, потім в'язали снопи і ставили, щоб достигав, а тоді молотили. Вимочували в озері Велич, стелили на рівному місці, сушили. Висохлий льон в'язали у ручки, тут же терли на тертці, після чого здавали на льонокомбінат.

На трудодень платили по 30 копійок, в місяць заробляли три карбованці.

Коноплі вирощували у перші післявоєнні роки. Коли вони достигали, то були різносортні: одні з хорошим насінням, а інші – з поганим. Спершу вибирали плоскінь, яка йшла на волокно, а кращі сорти притримували до повного достигання, обмолочували, насіння використовували для наступних посівів. Із залишків насійня били олію.

Дівчата з 14 років працювали на рівні дорослих. Було дуже важко, тому що працювали і вночі. У колгоспі імені Т. Шевченка було дві бригади: одна там, де жив Пшонік Мартин, а друга там, де й зараз.

З часом життя у колгоспі полегшало. У 1950 році головою колгоспу імені Т. Шевченка був обраний Олексій Лазаревич Зубчук. Бригадир Сергій Григорович Підгайний заставив дівчат розкопувати військове

кладовище на хуторі Груша і звозити кістки полеглих воїнів у центр села, де була висипана нова братська могила. Через декілька років ці кістки перевезли в Турійськ і поховали на кургані Слави.

Революційні свята у нашому селі відзначали з розмахом: рікою лилася горілка, тому багато людей були п'яними.

Після того, як наш колгосп у 1951 році був об'єднаний з кустичівським «Нове життя» і обенижівським ім. Тимошенка, головою колгоспу став Михайло Іванович Кондратюк. Господарство стало називатися «Радянська Україна». До цього колгоспу у 1956 році було приєднано Передмістя-Турійське колгосп ім. Щорса.

У 1960 році головою колгоспу «Радянська Україна» було обрано Павла Михайловича Топчака, а через 14 років, у 1974 – Анатолія Івановича Христича, який у 1975 році реформував колгосп у радгосп і був його першим директором. Декілька місяців у 1976 році директором радгоспу був Олександр Миколайович Микитюк, а після цього радгосп очолював Мирослав Антонович Каліщук. В роки його керівництва рівень життя населення значно зріс: було побудовано нову школу в с. Соловичі, Будинок культури, дитячий садок, газифіковано всі населені пункти, які входили до складу господарства.

Після того, як Україна стала незалежною, у 1995 році радгосп було реорганізовано у відкрите сільське акціонерне товариство «Срібниця». У середині 1996 року його очолив Степан Олексійович Назарчук, азі серпня 1998 року -Алім Миколайович Шульга. Зараз господарство очолює Олександр Петрович Сахарук.

Господарство має своїх орденоносців. Марія Михайлівна Мельничук була нагороджена орденом Трудового Червоного Прапора, а Дмитро Іванович Зубчук - орденом «Знак Пошани». Д. І. Зубчук більшу частину свого життя пропрацював на тракторі. Він на «пенсію» послав 5 тракторів. За хорошу працю був нагороджений путівкою на ВДНГУ у місто Київ, потім в м. Будапешт, санаторій «Лісова пісня», нагороджений трьома нагрудними знаками «Переможець соціалістичного змагання», заносився у Книгу пошани колгоспників, на районну Дошку пошани.

В роки незалежності господарство почало втрачати свою силу. Бригади селяни розтягли. Людям віддали земельні паї, але не дали техніки для обробітку. Ціни на сільгосппродукцію низькі, і селяни не могли собі дозволити купити інвентар. Тому у багатьох господарствах з'явилися коні.

У перші роки незалежності жити було дуже важко. Не було власних грошей. Замість них ходили купони багаторазового використання. З часом життя покращилось. Ми маємо власну Конституцію і власні гроші. Чимало селян мають сільськогосподарську техніку, власні магазини. Пенсіонери отримують непогані пенсії.

Іван Олександрович Кашуба працював інструктором Турійського райвиконкому, а в 1954 році був обраний головою тодішньої Обенижівської сільради, а Зіновій Артемович Свитка – секретарем. Керівниками Обенижівської сільради були соловичани. Вони потурбувалися про те, щоб у центрі с. Соловичі був побудований адміністративний будинок і перевели сільську раду у Соловичі. З того часу сільська рада стала Соловичівською.

Згодом І. О. Кашубу призначають бригадиром рільничої бригади, а З. А. Свитку – парторгом колгоспу «Радянська Україна».

У 1963 році головою сільради обирають Г. С. Стожук, а секретарем – Н. Л Приступу. Потім секретарем стала Ганна Юхимівна Кашуба (Бондар), яка працювала на цій посаді з 10 березня 1966 року по 4 квітня 1994 року, найдовше за всіх іншим, і цим увійшла в історію села. Вона говорить, що робота виконкому – це робота з людьми. Тому і працювала на совість.

В часи секретарювання Ганни Юхимівни головами сільської Ради були Г. С. Стожук, І. К. Арсенюк, П. П. Чуйко (нині покійні), М. Д. Уманець, І. П. Степанюку. Кількісний склад депутатів був незмінним - 50 чоловік.Сільська рада включала в себе села Соловичі, Кустичі, Обенижі, Дуліби і Туричани, куди входило 835 дворів з кількістю жителів 2240 чоловік. У той час сільрада працювала у тісному контакті з головами колгоспів, а потім і дирекцією радгоспу.

Посильну допомогу надавали керівники місцевих господарств – М. А. Каліщук, С. Г. Грищенко, а також вчителі – Олексюк Галина Миколаївна, Авраменко Марія Яківна,

Попич Ганна Пилипівна, Коптюк Микола Федорович і особливо Надія Антонівна Ваневська.

У 80-х роках починається будівництво соціально-культурних установ як у радгоспі «Радянська Україна», так і у колгоспі «Волинь». Будуються середні школи в селах Соловичі і Дуліби, Будинки культури, медичні заклади, квартири для працівників. На території сільради знаходились дві середні школи, одна восьмирічна, дві початкові школи, два Будинки культури, три клуби, п'ять медичних установ, три бібліотеки.

У 90-х роках будують дві церкви: у с. Кустичі св. Нифонта, а в Соловичах – храм Іоанна Хрестителя. Багато зробила для побудови Божого дому в нашому селі Сичик Галина Яківна, яка, по суті, і була організатором цієї справи.

У 60-80-х роках щорічно проводилось по 30-32 урочистих рбряди, реєстрували по 35-40 народжень, смертність була значно нижчою. А з 1990 року стало менше одружень, знизилася відповідно і народжуваність, а смертність зросла.

Ганна Юхимівна Кашуба вважає, що голова і секретар мають бути ходячою енциклопедією, щоб відповісти у будь-яку хвилину на різні питання: скільки орної землі, чагарників, лісів, скільки населення, кількість худоби, пасовищ; скільки одиноких громадян, ветеранів праці, одиноких громадян, багатодітних сімей, афганців, чорнобильців, дітей війни, дошкільнят, нагороджених тощо.

СОЛОВИЧІВСЬКІ АФГАНЦІ

У різний час в Афганістані воювали юнаки з села Соловичі: Кашуба Олександр Васильович, Романюк Валентин Маркіянович, Марчук Святослав Іванович, Приступа Богдан Зіновійович, Свитка Святослав Адамович.

Ця війна тривала з грудня 1979 року по лютий 1989 року і забрала більше чотирнадцяти тисяч радянських бійців. В тому числі з Турійщини загинули Микола Бобрик, Юрій Панасюк, Анатолій Лук'янов, Анатолій Ляшук, Валерій Шиманський. Радянські керівники стали на сторожі одного із угруповань, які воювали у цій країні, і послали свої війська. Недарма один із афганських офіцерів сказав, звертаючись до радянських солдатів: «Ви чудові люди і прийшли до нас як брати. Але ви прийшли зі своїми світлими помислами з двадцятого століття, а в нас середньовіччя, забитість, неграмотність, дикі племінні закони і релігійний фанатизм».

Радянських солдатів від міста до міста, від кишлака до кишлака перекидали за допомогою вертольотів та літаків. Радянські бійці проти мирного населення не воювали. Часто ремонтували мусульманські храми, надавали допомогу дітям-сиротам та інше.

У всіх воїнів-афганців залишились позаду тяжкі бої, пекельна спека афганських доріг, де термометр навіть в тіні показує більше 50 градусів. Все це сьогодні стало важким спогадом. Заняття спортом ще до армії допомогло винести тягар воєнних буднів, «вистояти у пекельній круговерті афганських подій. Всі «афганці» витримали екзамен на мужність і стійкість, в душі кожного солдата відбулася переорієнтація життєвих цінностей. Наш земляк Кашуба Олександр нагороджений знаком «За самовідданий ратний труд в Червонопрапорному Туркестанському військовому окрузі», медалями «За відвагу», «Від вдячного афганського народу».

Проходження військової служби в Афганістані за часів Радянського Союзу називалось виконанням інтернаціонального обов'язку.

ЧОРНОБИЛЬЦІ З НАШОГО СЕЛА

26 *квітня* кожного року ми відзначаємо сумну дату для кожного українського дому. Саме цього дня 1986 року стався вибух на Чорнобильській атомній електростанції. Наслідки цієї трагедії ми відчуваємо і досі. Внаслідок найбільшої у світі техногенної катастрофи із радіоактивної забрудненої території евакуйовано 16 тисяч осіб. Представники 56 народів брали участь у ліквідації катастрофи на ЧАЕС. Кожного дня у них міняли одяг, дихальні маски. Скрізь ходили лише з дозиметрами. Те, що записували у медичних книжках, - звичайнісінька фікція, бо рівень радіації був значно вищим.

Отже, ліквідатори першими взяли на себе хрест приборкання радіаційної стихії. Вони ціною свого життя і здоров'я захистили народ України та інших держав світу від наслідків найскладнішої техногенної катастрофи. Не обминула чорнобильська трагедія і нашої Волині, нашого села. У ліквідації наслідків аварії брали участь і соловичани: Арсенюк Сергій Іванович, Лапчук Олександр Степанович, Шевчук Степан Андрійович, Шило Володимир Кузьмович.

Арсенюк С. І., зять Варвари Лівошук, пішов з життя, а Шило В. К., Лапчук О. С., Шевчук С. А. – живі, але втратили своє здоров'я.

Ось що про Чорнобиль 13 жовтня 2000 року розказав Арсенюк Сергій Іванович, 1959 року народження.

Призваний у Радянську армію був у червні 1985 року. Служив прапорщиком у Сибірському військовому окрузі. З кожного округу виділяли полк хімічного захисту. Отже, у Чорнобилі служив у полку хімічного захисту, а в армії служив в окремому автомобільному батальйоні.

Територія навколо Чорнобиля була поділена на три зони радіусом 5, 10 і 30 кілометрів. У першій зоні ніхто не перебував, тільки несли вахту окремі особи, перебуваючи там кілька хвилин. У десятикілометровій зоні стояла забруднена техніка, а в тридцятикілометровій – знаходились

полки хімічного захисту. Від Чорнобиля жили за 28 кілометрів, спершу у палатках, а потім – у збірних будиночках.

Арсенюк С. І. своїм автомобілем МАЗ-5ОЗ з прицепом (бензовоз) возив дизпаливо і бензин для заправки техніки, яка працювала в зоні. Одним рейсом завозив до 16 тонн. Людей посилали в зону тільки раз в день.

У червні 1987 року допустимий рівень радіації був 25 рентген. Якщо людина за час перебування в зоні набирала 25 рентген, її відправляли додому або на попереднє місце служби.

Потім допустимий рівень радіації знизили до 15, а пізніше до 10 рентген.

Людей всіх виселили, всі звірі і птахи зникли, одні щурі бігали, наче їх радіація не брала. Щурам було що їсти, бо люди, які були відселені, залишили вдома всі продукти харчування. Техніка, яка працювала в зоні відчуження, використовувалась лише декілька разів, тому що сам метал отримав опромінення. Отже, таку машину використовувати не можна було, бо людина, яка сідала за її кермо, отримувала певну дозу опромінення. Проте навіть нову техніку пускали під прес і закопували.

Внаслідок того, що було велике радіаційне опромінення, появилися рослини-мутанти. Кукурудза досягала 4 метрів висоти, товщиною до 6 сантиметрів, а вишні, сливи, як невеликі яблука, виноград був, як слива.

При в'їзді в зону кожному видавався індивідуальний прилад-дозиметр, який мав форму олівця.

Дозиметр-олівець мав маленькі окуляри, на ньому була відмічена шкала. Коли в'їжджав у зону, стояв нуль, а коли відпрацьовував у зоні певний час і повертався у розташування частини, кожен окремо проходив через індивідуальний контроль, де знаходився прилад, у який вставляли індивідуальний дозиметр. Прилад показував рівень радіації. На кожну людину була карта, де відмічалось накопичення отруйних рентгенів. Коли набиралася допустима доза – людину повертали додому або по місцю служби.

УКРАЇНА СТАЄ НЕЗАЛЕЖНОЮ

Багато років соловичани мріяли про самостійну Україну. Нарешті такий час настав у 1991 році. Але про все по порядку. 19 серпня 1991 року група з восьми найвищих держчиновників СРСР оголосила про створення Державного комітету з надзвичайного стану (ДКНС) і усунення від влади Президента СРСР Михайла Сергійовича Горбачова. Виконуючим обов'язки Президента СРСР стає Геннадій Янаєв. На вулицях Москви і Києва з'являються танки.

ДКНС на всій території СРСР забороняє мітинги, страйки, діяльність усіх партій, крім КПРС.

Керівництво КПУ розсилає шифрограми із завданням партійним комітетам всіляко сприяти діям ДКНС.

В той же час Народний Рух України на чолі з Вячеславом Чорноволом закликає до загальнонародного і загальноукраїнського страйку. Наступного дня, тобто 20 серпня 1991 року, відбуваються мітинги-протести у Києві, Харкові, Донецьку та інших містах. А ввечері 20 серпня Президія Верховної Ради УРСР під головуванням Леоніда Макаровича Кравчука прийняла заяву, в якій зазначалося, що постанови ДКНС, поки не вирішить Верховна Рада, не мають юридичної сили на території УРСР. 21 серпня далі тривають мітинги. Ввечері до Москви повертається М. С. Горбачов. Члени ДКНС заарештовані.

24 серпня 1991 року Верховна Рада УРСР ухвалює Акт проголошення незалежності, який починався словами: «Виходячи із смертельної небезпеки, яка нависла над Україною у зв'язку з державним переворотом в СРСР...». Через два дні тимчасово була заборонена діяльність Компартії України.

1 грудня 1991 року жителі Турійщини взяли участь у Всеукраїнському референдумі на підтримання Акту про державну незалежність України.

97,7 % тих, хто брав участь у референдумі, проголосували за самостійну Україну, а в Соловичах за самостійну Україну проголосувало 419 чоловік із 424, що брали участь у референдумі.

В час проголошення незалежної України жителі сіл Соловичі, Кустичі, Обенижі працювали в радгоспі «Радянська Україна», який очолював Мирослав Антонович Каліщук. У перші роки незалежності жилося дуже важко.

До 1991 року ми жили в тоталітарній системі, а навесні 1992 року вже очистилися від неї, приступили до відродження національної духовності та розбудови суверенної держави.

Колгоспи, радгоспи та промислові підприємства розтягли у 90-х роках XX століття. Шкутильгали роботи на полях, гостро відчувалася нестача насіння, пального. Різко зменшилась кількість великої рогатої худоби, коней, свиней. Окремі сільські ради протидіяли земельним реформам. Куди не підеш – скрізь непорядок, анархія в повному розумінні цього слова. Малі підприємства перетворились в механізм обкрадання колективу. Появилось і зросло безробіття.

УРОЧИСТЕ ВІДЗНАЧЕННЯ 700-РІЧЧЯ СЕЛА

Будинок культури села Соловичі розрахований на 300 чоловік, не міг вмістити всіх бажаючих, які прийшли на урочистості з нагоди 700-річчя села Соловичі. А прийшли не тільки соловичани, а й жителі сусідніх сіл. На свято прибули капітан І рангу, перший головний редактор газети «Флот України» Юрій Антонович Тимошук, заслужені журналісти України – поетеса Валентина Сергіївна Штинько та Святослав Крещук з Луцька, заслужена артистка України Галина Володимирівна Кажан, Василь Петрович Федчук – голова обласного радіо, фотокореспондент міжобласної газети «Вісник і К» – Ростислав Хвень та інші.

Отець Андрій, настоятель недобудованої церкви Іоанна Хрестителя, висвятив у центрі села пам'ятний знак на честь 700-річчя Солович, побудований на кошти Ю. А. Тимошу-ка. Цей знак постійно нагадує про цю урочистість. Сільський голова Іван Петрович Степанюк запросив усіх присутніх у Будинок культури, де вчителі Ніна Петрівна Саюк та Надія Володимирівна Остапюк (вони були ведучими), створювали щиру і душевну атмосферу.

Першим виступив автор цієї книги, а потім з сольним номером виступила Надія Ройко, після неї фольклорно-етнографічний ансамбль «Срібниця». Зіновій Свитка з вдячністю згадував роки, коли нашим господарством керував Мирослав Антонович Каліщук.

Звертаючись до односельчан, гість із Севастополя, капітан І рангу Юрій Тимошук, сказав: «Це свято – пам'ять про наших дідів і прадідів, що лежать на сільському цвинтарі. Ми видали книгу «Історія села Соловичі», щоб молодь знала свою історію, щоб відчувала, що ми не бидло, не малороси, а спадкоємці могутньої держави».

Привітали односельчан колишній директор радгоспу «Радянська Україна» М. А. Каліщук та Алім Шульга, який в даний час очолював місцеве господарство. Щирі слова

про наших жінок висловила Надія Свищ. Про любов до малої батьківщини говорила гостя із Володимира-Волинського Віра Луцик, а лучанин Володимир Гаврилюк не тільки виголосив щиру промову, але й подарував сільській та шкільній бібліотеці книги.

Вітальні телеграми надійшли від народного депутата України Катерини Тимофіївни Ващук і голови облдержадміністрації Бориса Климчука. Але з Турійської райради і держадміністрації ніхто соловичан із цим святом не привітав.

Останньою виступила Валентина Сергіївна Штинько. Привітавши жителів села із святом, вона вручила призи Оксані Борис, Миколі Зубчуку та Миколі Козачуку.

Увечері свято продовжилося на березі озера Велич. На святі і біля озера гарно співав ансамбль «Срібниця». Незабаром, тобто в липні 1999 року в популярній обласній газеті «Волинь» появилась цікава стаття «Велика історія маленького села». Через деякий час мені надійшов лист з Турійська від Ілюхіної Валентини Степанівни, вул. Космонавтів 21, адресований з Уругваю.

«Хочу тобі подякувати за книжку. Для мене дуже цікаво. Коли я читаю книгу, то виходить так, начебто там живемо. Мама про це згадує неодноразово, однак не знає добре, хто такий Зіновій Ярмолюк. Як ти побачиш його, то щиро подякуй за книжку».

А ось стаття, опублікована в газеті «Народне слово» 21 серпня 1999 року. Ми передруковуємо повністю.

ІСТОРІЯ І СЬОГОДЕННЯ

Наша слава — по всій Україні

Цей лист надійшов на адресу Соловичівського сільського голови І. П. Степанюка. З міста Охтирки, що на Сумщині, його прислав Почесний отаман Охтирського козацького полку Микола Гнатович Савченко. Адресу взяв із «Алфавітного покажчика поштових відділень».

Ось зміст листа.

19 липня ц.р. в понеділок о 5 год. 45 хв. ранку по першій програмі Українського радіо в рубриці «Основні події на Україні за минулий тиждень» була дана інформація про

те, що село Соловичі Волинської області відсвяткувало свої 700 років, а також було сказано, що до ювілею була видана книжка «Історія села Соловичі».

Надзвичайно приємна вісточка про те, що український народ має свої глибокі корені, має свою багату історію і має право на нормальне життя, як і всі інші народи світу.

Дозвольте приєднатись до, надіюсь, багатьох своєчасних поздоровлень і привітати Вас і Ваших односельців з вашим великим святом!

Далі пан отаман просить поради, яким чином йому придбати саму книжку «Історія села Соловичі».

Сподіваємося, сільський голова І. П. Степанюк і автор книжки З. П. Ярмолюк зможуть допомогти такому шановному прохачеві.

Подаємо адресу Савченка Миколи Гнатовича: 245520, м. Охтирка Сумської області, в. ч. № 2276. Нехай лине наша слава по всій Україні.

СОЛОВИЧАНИ НАРЕШТІ МАЮТЬ СВОЮ ЦЕРКВУ

З *якого* часу соловичани відвідували церкву у селі Обенижі, ми не знаємо. Багатьох старожилів села Соловичі ще хрестив Іван Вдодвич, який ніс до людей слово Боже в Обенизькому Свято-Хресто-Воздвиженському храмі з 1900 по 1936 рік, аж поки не поїхав у Почаїв доживати віку.

З 1994 року служба Божа проводилась у залі сільської ради села Соловичі. Тут священиком був Михайло Миколайович Іваницький. Якраз при ньому підібрали і 4 вересня 1994 року висвятили місце під церкву.

У 1995 році розпочали будівництво храму, але через нестачу коштів змушені були припинити роботи. З 1997 року священиком був Андрій Євгенович Щербатий. При ньому у 2000 році завершилось будівництво і відбулося святкове відкриття Божого храму.

Кінчалась остання осінь другого тисячоліття. За 12 днів до закінчення останньої осені другого тисячоліття від народження Ісуса Христа в Соловичах стояла не по-осінньому тепла погода. 18 листопада зранку було похмуро, здавалось ось-ось з небес полинуть потоки дощу. О сьомій годині ранку над селом почувся мелодійний звук церковного дзвону, який закликав жителів села на велике свято, якого ще не було в Соловичах. Адже в той день, 18 листопада 2000 року, тут народжувався милістю Божою новий храм.

Соловичани завжди, скільки пам'ятають люди, були приписані до церкви села Обенижі. Сюди ходили соловичани на Великдень, щоб посвятити паску, на Водохреще і т.д.

18 листопада 2000 року на освячення Соловичівського храму Іоанна Хрестителя зібралось багато людей не тільки з Соловичівської парафії, але і з інших сіл. Бо ж освячення церкви – рідкісна подія. Тим більше на освячення прибули єпископ Володимир-Волинський і Ковельський Си-

меон, батюшки з сусідніх парафій. На відкриття церкви зібралися не тільки дорослі, а й діти.

У наступні святкові дні службу Божу в цьому храмі проводив отець Андрій Євгенович Щербатий.

З 26 листопада 2001 року священиком у нашому селі працює Юрій Леонідович Салівончик.

Церковними старостами у храмі села Соловичі працювали Борис Володимир Максимович, Сичик Василь Дмитрович (якраз у час відкриття храму), а потім Зубчук Андрій Дем'янович. Церква є гордістю села. У кожну неділю і свята тут править служба Божа.

У старовину церкви будувалися на цвинтарях. У Соловичах відомо три цвинтарі. Нині діючий цвинтар заснований у 1861 році, у рік скасування кріпосного права. Мені про це розказала бабуся Парасковія, яка жила при кріпосному праві. До 1861 року сільський цвинтар був там, де зараз мешкає Міщук Сергій. Над могилами були насипані горбики землі. Ця територія після Другої світової війни була не заселена.

Коли я ходив у 1946-1947 роках у вечірню школу і повертався о другій годині ночі, то з цих горбків виділявся фосфор і мене дуже лякав. Коли було засноване це кладовище, ми не знаємо. Третє кладовище, найдавніше у селі, було розкопане солдатами у 1944 році на земельній ділянці Панаса Зубчука. На цьому кладовищі лежали кістки і знаряддя праці первісних людей.

Ще здалеку видно високо підняту над Соловичами духовну святиню-храм, який несе в собі благу вість про торжество Божої сили над людським самоутвердженням.

26 березня 2006 року відбулися вибори до Верховної Ради України та до місцевих органів влади.

Переважна більшість жителів Соловичівської сільської ради віддали свої голоси за «БЮТ» та «Народний Союз «Наша Україна».

Досить запеклими були вибори до місцевих органів влади. Так, на посаду сільського голови претендувало аж 7 кандидатів. Перемогу здобув Кашуба Ярослав Іванович. Сьогодні ми можемо сказати, що зробили правильний вибір. Маємо надію, що він і його команда будуть і надалі так гарно працювати.

Рекомендовані книги з історії Турійщини

1. Бородулін С. Обабіч тихоплинної Турії. – Луцьк: Волинська обласна друкарня,2005.
2. Власюк Ю. Село і серце одпочине. – Київ: АрТек, 2003.
3. Волынские епархиальные ведомости. - Житомир, 1867-1918.
4. Гоць П. Обабіч Турії. – Львів: Українські технології, 2003.
5. Грушевський М. Історія України-Руси (в 11 томах). – Київ: Наукова думка, 1992-1998.
6. Гуртовий Г. Волинь – край козацький. – Луцьк: Надстир'я, 2000.
7. Гуртовий Г. Волинський Ружин і гетьмани Ружинські. – Луцьк: Надстир'я, 2003.
8. ДАВО. Хронологічні рамки окупації німецько-фашистськими загарбниками міст і сіл Волині у роки Великої Вітчизняної війни. – Луцьк, 1999.
9. Карплюк О. Рідні мої Озеряни. – Луцьк: Надстир'я, 2003.
10. Киричук М. Волинь – земля українська. – Луцьк: Надстир'я, 1995.
11. Купчинський М. Купичів. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2000.
12. Купчинський М. Купичів – минуле і сучасне. – Луцьк: Вісник і «К», 2003.
13. Купчинська Ю., Купчинський М. Наша рідна школа. – Луцьк: Надстир'я, 2005.
14. Сидоренко Б. Вічний бій. – Львів: Каменяр, 1967.
15. Список населенных мест Волынской губернии. – Житомир, 1906.
16. Теодорович Н. Волынь в описании городов, местечек и сел. Ковельский уезд. – Почаев, 1903.
17. Теодорович Н. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской губернии. – Почаев, 1903.
18. Ткачук П. Моє рідне село. – Луцьк: Надстир'я, 1997.
19. Торгівля на Україні. XVI – середина XVII століття. Волинь і Наддніпрянщина. – Київ: Наукова думка, 1990.
20. Ярмолюк З. Історія села Соловичі. – Севастополь: Турія, 1999.
21. Ярмолюк З. Про Турійськ і Турійський район. – Луцьк: Волинська обласна друкарня,2000.
22. Ярмолюк З. Від села Радовичі до річки Стохід. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2001.
23. Ярмолюк З. Від витоків річки Неретва до озера Сомино. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2002.
24. Ярмолюк З. Вверх по Турії. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2003.
25. Ярмолюк З. Історія Турійська. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2003.
26. Ярмолюк З. Нарис історії села Обенижі Турійського району Волинської області. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2004.
27. Ярмолюк З. Відомі люди Турійщини ХХ століття. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2004.
28. Ярмолюк З. Турійщини славні імена. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2000.
29. Ярмолюк З. Село Соловичі: зберегти від забуття. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2007.

СВІТЛИНИ ДО КНИГИ «СЕЛО СОЛОВИЧІ: ЗБЕРЕГТИ ВІД ЗАБУТТЯ»

1. Президент Україна Л. Д. Кучма, прибувши у червні 2001 року у передмістя-Турійське, ознайомлюється з книгою З. П. Ярмолюка «Про Турійськ і Турійський район».

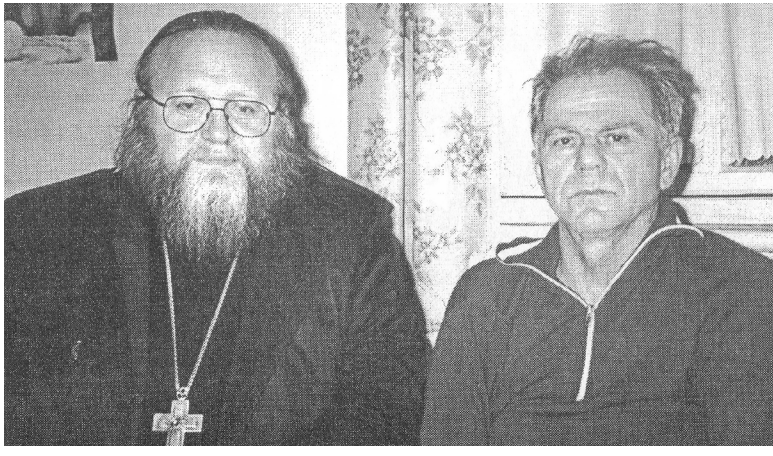

2. Преосвященніший Іларіон, архієпископ Сіднейський і Австралійсько-Новозеландський, в обійсті історика-краєзнавця З. П. Ярмолюка у післяінсультний період. Село Соловичі 15 листопада 2001 року.

3. Інспектор шкіл Ковельського району Ярмолюк З.П. із литовськими педагогами у селі Колодязне Ковельського району. 1963 рік.

4. Студенти Луцького педінституту: найвидатніший волинський поет О.Богачук (зліва) та Зіновій Ярмолюк. Луцьк, 1955 рік.

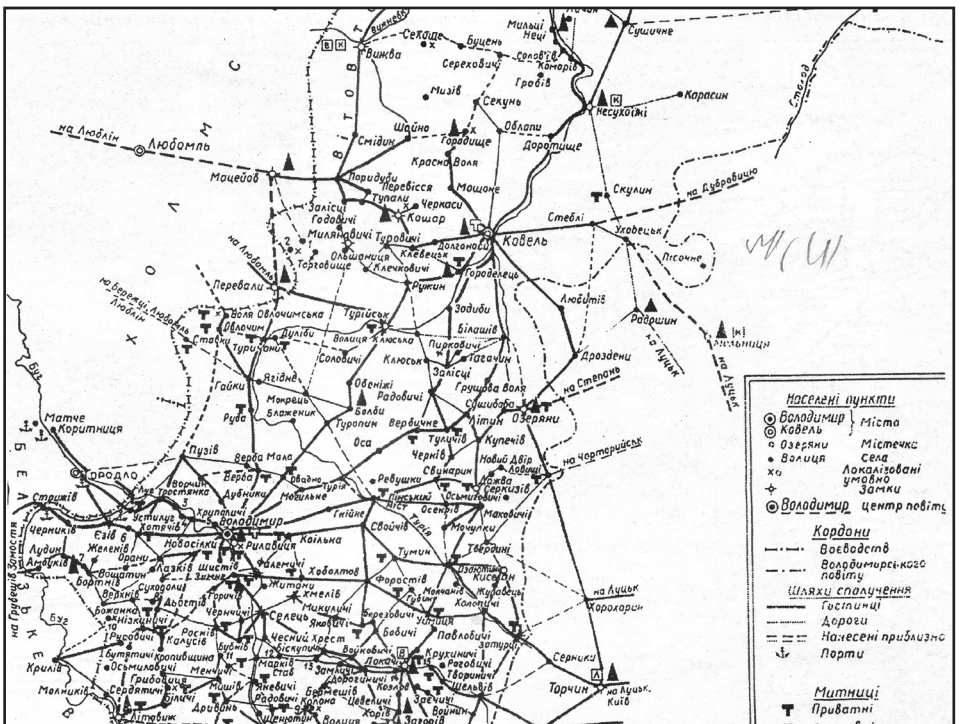

5. Уривок карти з книги «Торгівля на Україні: XIV — середина XV століття».

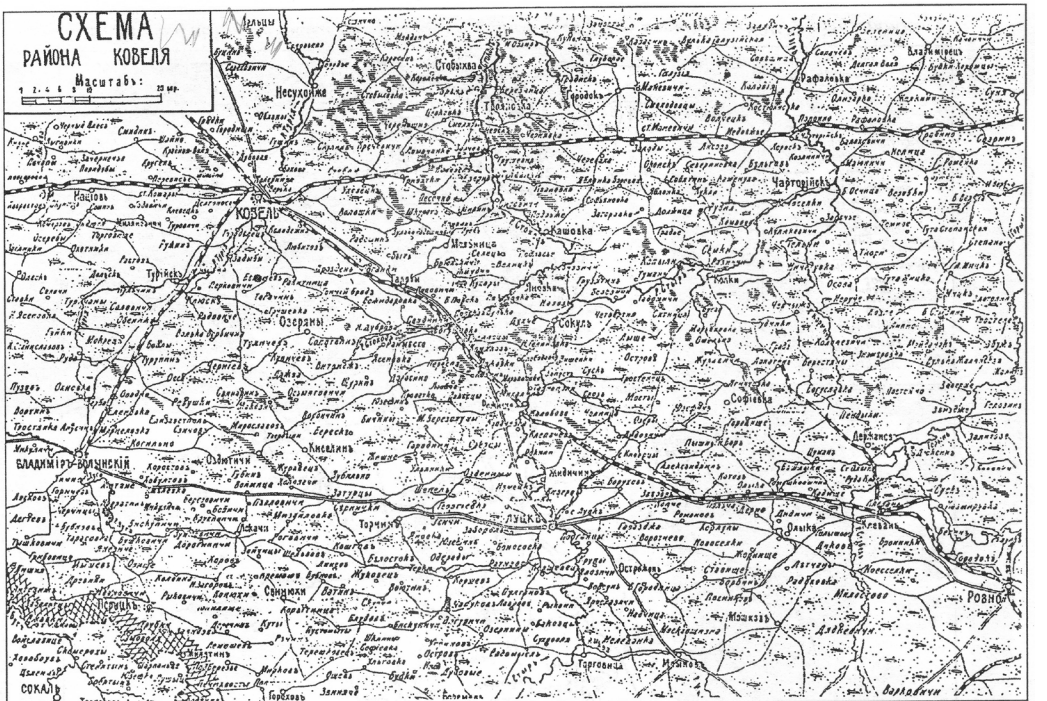

6. Карта залізниці «Ковель—Турійськ—Обенижі—Володиліир-Волинський», побудованої у 1905—1908 роках.

7. Колишня корчма, побудована наприкінці XVIII століття.

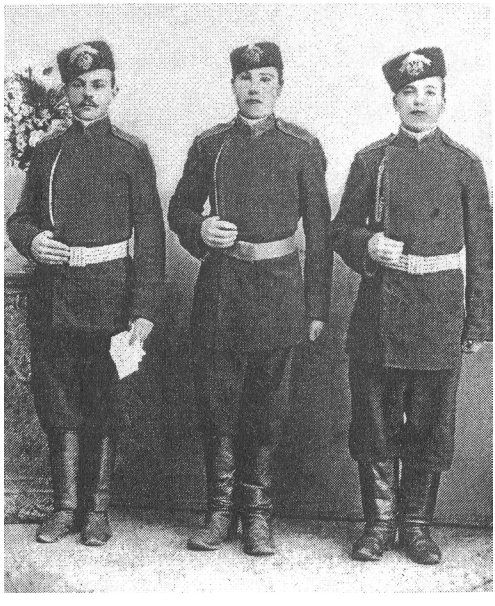

8. Солдати царської армії. В центрі – Свідерський Захар Захарович, дідусь З.О.Троцюк.

9. Кондратюк Іван Іванович (сидить на стільці), останній старшина Турійської волості; з правої сторони – його син Дмитро і жінка Олександра з сином Зиновієм, зліва – Козачук Анастасія та Козачук Остап.

10. Молодші офіцери царської армії у період Першої світової війни. Другий справа – Свитка Василь Васильович., дідусь краєзнавця З.П. Ярліолюка.

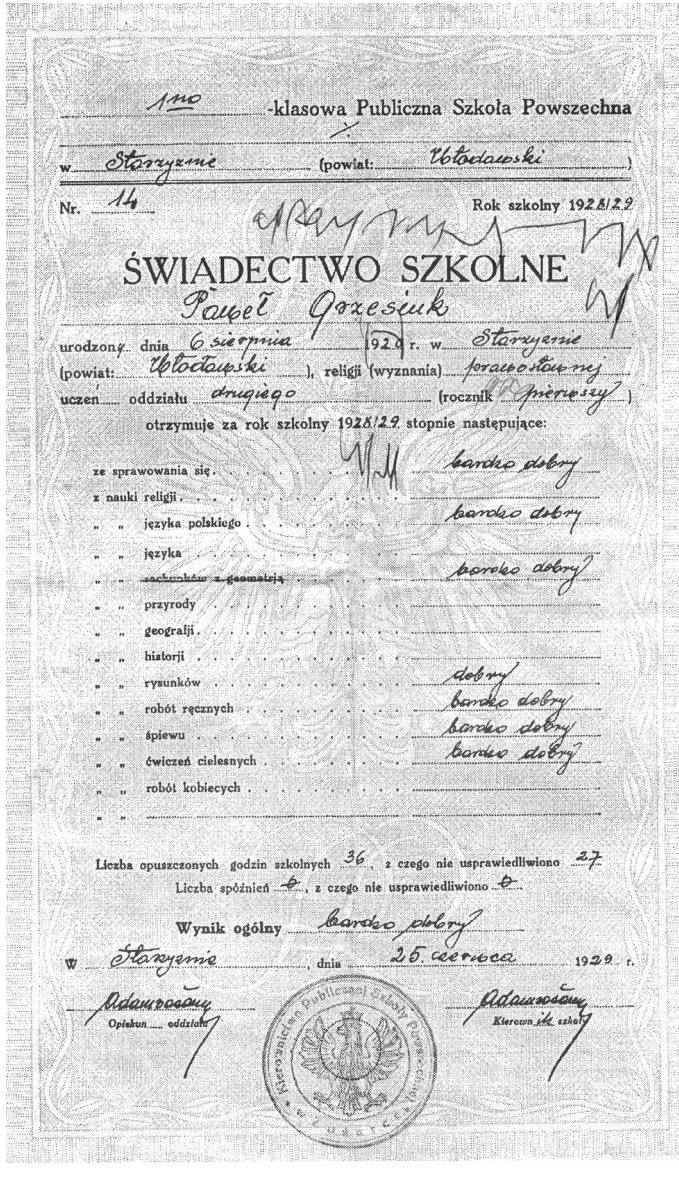

1mo -klasowa Publiczna Szkoła Powszechna

w Starzyźnie (powiat: Włodawski)

Nr. 14 Rok szkolny 1928/29

ŚWIADECTWO SZKOLNE

Paweł Grzesiuk

urodzony dnia 6 sierpnia 1920 r. w Starzyźnie (powiat: Włodawski), religji (wyznania) prawosławnej

uczeń oddziału drugiego (rocznik pierwszy)

otrzymuje za rok szkolny 1928/29 stopnie następujące:

ze sprawowania się	bardzo dobry
z nauki religji	
„ „ języka polskiego	bardzo dobry
„ „ języka	
„ „ ~~rachunków z geometrją~~	bardzo dobry
„ „ przyrody	
„ „ geografji	
„ „ historji	
„ „ rysunków	dobry
„ „ robót ręcznych	bardzo dobry
„ „ śpiewu	bardzo dobry
„ „ ćwiczeń cielesnych	bardzo dobry
„ „ robót kobiecych	
„ „	

Liczba opuszczonych godzin szkolnych 36, z czego nie usprawiedliwiono 27

Liczba spóźnień 0, z czego nie usprawiedliwiono 0

Wynik ogólny bardzo dobry

W Starzyźnie, dnia 25. czerwca 1929 r.

Adamczewski
Opiekun oddziału

Adamczewski
Kierownik szkoły

Kierownictwo Publicznej Szkoły Powszechnej w Zdarcie

11. Так виглядало польське свідоцтво про закінчення школи. 1928—1929 роки.

Umowa przyrzeczenia kupna-sprzedaży.

M. Kowel. Dnia czwartego lipca tysiąc dziewięćset trzydziestego czwartego roku. Niżej podpisani: FIEWRONJA córka Timofieja SWITKA

z jednej strony, a IRENA córka Wasyla JARMOLUK

z drugiej strony,

zawarli niniejszą **umowę przyrzeczenia kupna-sprzedaży** następującej treści:

§ 1. Fiewronja Switka umową niniejszą przyrzeka sprzedać na własność Irenie Jarmoluk trzy działki różnego rodzaju ziemi nadziałowej skomasowanej, razem przestrzeni dwa hektary dziewięć tysięcy sześćset czterdzieści cztery metrów kwadratowych, położonej przy wsi Sołowicze, gminy Turzysk, powiatu Kowelskiego, oznaczonych w rejestrze pomiarowym pod Nr.49, z których pierwsza działka, oznaczona Nr.5 według planu scaleniowego, - o powierzchni jeden hektar jeden tysiąc dziewięćset pięćdziesiąt pięć metrów kwadratowych - ziemia żytowa od granicy gruntu spadkobierców Mikołaja Podhajnego, druga działka Nr.52, według planu scaleniowego, przestrzeni jeden hektar jeden tysiąc osiemset osiemdziesiąt metrów kwadratowych - ziemia orna i żytowej, od granicy gruntu nabywczyni Ireny Jarmoluk i trzecia działka, oznaczona na powyższym planie Nr.203, przestrzeni pięć tysięcy osiemset dziewięć metrów kwadratowych ziemi z lasem, od gruntu spadkobierców Konstantego Jarmoluka.

§ 2. Sprzedaż powyższa ma być dokonana za dobrowolnie umówioną cenę sprzedażną jeden tysiący złotych, otrzymanych całkowicie przez sprzedawczynię Fiewronję Switkę od nabywczyni Ireny Jarmoluk przed podpisaniem niniejszej umowy, o odbiorze których sprzedawczyni kwituje nabywczynię.

12. Документ, написаний польською мовою у місті Ковелі, на ім'я Ярмолюка Петра Констянтиновича. 1930 рік.

§ 3. Akt kupna-sprzedaży powinn[ą] wydać sprzedawc[zyni] na imię nabywc[zyni] lub osób przez ni[ą] wskazanych, w kancelarji Rawskiego, Notarjusza w Kowlu w przeciągu sześciu miesięcy po otrzymaniu od nabywczyni wezwania notarjalnego z żądaniem sporządzenia aktu kupna-sprzedaży.

Przyczem strony obowiązane złożyć do aktu kupna-sprzedaży wszystkie wymagane prawem od każdego z nich dokumenta.

§ 4. Koszta sporządzenia i zatwierdzenia aktu kupna-sprzedaży i wszelkie związane z tym aktem wydatki ponosi nabywc[a], jak również opłac[a] on[a] koszta tej umowy.

§ 5. Niniejszą umowę w całości lub częściowo nabywc[a] ma prawo cedować na rzecz osób innych bez zgody na to sprzedawc[zyni].

§ 6. W razie niewykonania niniejszej umowy przez sprzedawc[zynię], płaci on[a] na rzecz nabywc[zyni] tytułem kary wadjalnej równowartość dwustu metrów pszenicy w zarnie po przeciętnych cenach rynkowych w tym czasie i umowa niniejsza rozwiązuje się.

§ 7. Nabywczyni przyjmuje na siebie opłatę wszystkich podatków i ponoszenie ciężarów gruntowych za zie[mię], objętą niniejszą umową od dnia pierwszego stycznia ~~tego~~ tysiąc dziewięćset trzydziestego piątego roku.

§ 8. Wszelkie koszta komasacyj e za ziemię, objętą niniejszą umową, przyjmuje na siebie nabywczyni.

Zakreślono:"j".Poprawiono:"opłatę" i "umową".Zakreślono:"bieżą".

Fijwronia Świtka Irena Jarmoluk

Przy złożeniu przez niepiśmienne Fijwronję Świtkę i Irenę Jarmoluk tuszow[y] odcisk[i] dużego palca prawej ręki świadkami byliśmy oraz stwierdzamy tożsamość osób Fijwronji Świtki i Ireny Jarmoluk oraz zdolność ich do działań prawnych.

Filja Bondaruk Klimenti Richobicki

Miasto Ko-

wel.Hr.Rep. 1797 - Dnia czwarte 30 lipca tysiąc dziewięćset trzydziestego czwartego roku.Ja,niżej podpisany JOZEF RAWSKI,Notarjusz w Kowlu,mający kancelarję przy ulicy Warszawskiej w domu Nr 4-f,na podstawie art.135 Prawa o Notarjacie poświadczam,iż niniejsza umowa przyrzeczenia kupna-sprzedaży została mi zgłoszona do oblaty przez Fiewronję Switkę i Irenę Jarmoluk,zamieszkałych we wsi Sołowicze,gminy Turzysk,powiatu Kowelskiego,które jako niepiśmienne,złożyły w mojej obecności i w obecności dwóch świadków osobiście mi znanych Ilji Bondaruka i Dementija Lichobickiego,zamieszkałych w powyższej wsi Sołowicze,powyższe tuszowe odciski palców,przyczem świadek Ilja Bondaruk wypisał obok pierwszego odcisku palca imię i nazwisko niepiśmiennej Fiewronji Switki,a świadek Dementij Lichobicki wypisał obok drugiego odcisku palca imię i nazwisko niepiśmiennej Ireny Jarmoluk,jak również świadkowie ci stwierdzili tożsamość osób stron i zdolność ich do działań prawnych.Treść art.40 Ust.Stempl.stronom ogłoszona.Poprawiono: "stron".

Pobrano opłat:

Stemplowej:	zł. 2	gr. —
10% dod. nad.	zł. —	gr. 20
Na mocy Ust. o taks. Not. z dnia 23/III 1929 r. (Dz. Ust. R. P. z dn. 25/VI 1929 r.)	art.: 18 zł. 15	gr. —
	art.: — zł. —	gr. —

JÓZEF RAWSKI NOTARJUSZ W KOWLU

Notarjusz.

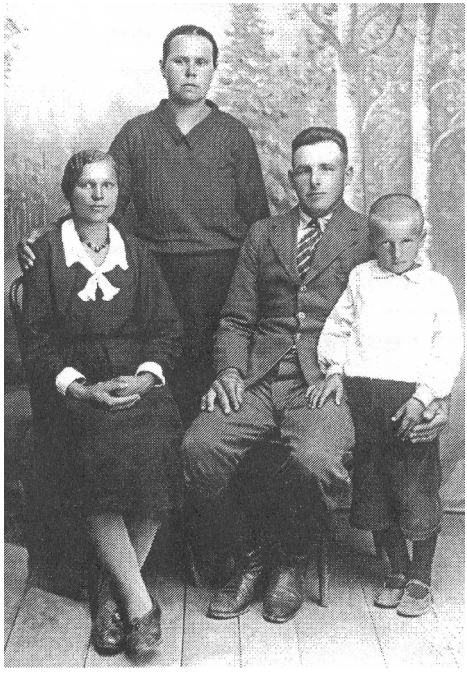

13. Свитка Хевронія Тимофіївна (стоїть) зі своїм двоюрідним братом Миколою із села Кличковичі та його дружиною і сином. Середина 30-х років X X століття.

14. Ярмолюк Ірина Василівна і Петро Костянтинович. 1930 рік.

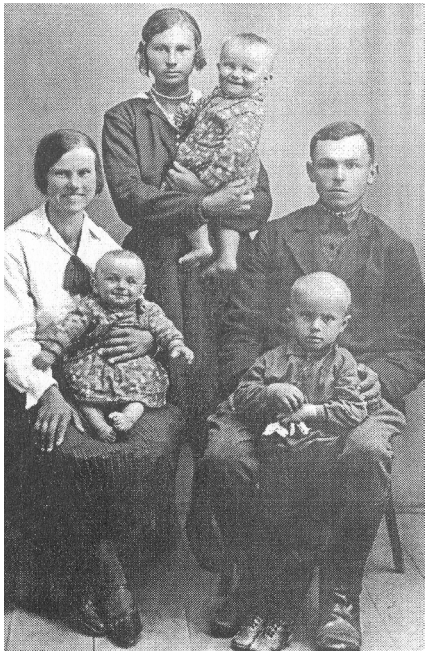

15. Ірина Василівна із сином Василем і Петро Костянтинович із сином Зіновієм та Підгайна Анастасія із сином Василем. 1935 рік.

16. Панас Зубчук (зліва) із своєю дружиною Агрипиною та сином Петром, Денис Кондратюк із своєю дружиною Марією та дочкою Галиною.

17. У першому ряду Шавалюк Панас з дружиною Христиною, у другому ряду — власник вітряка Лев Панасюк та його дружина-комунарка Дарія.

18. Учні Соловичівської початкової школи на чолі зі своїми вчителями Іреною і Геленою.

19. Учні Соловичівської початкової школи у роки II Речі Посполитої.

20. Соловачани перед поїздкою за океан. Фото на згадку.

21. Канадці. З домашнього архіву Еви Підгайної.

22. Білун Петро під час перебування у Війську Польському. 1933 рік.

23. Українець у польському війську. З архіву Надії Лихобицької.

24. Лівоиіук Федір Андрійович, під час служби у Війську Польському.

25. Молодь села Соловичі у роки II Речі Посполитої. У першому ряду : Тимощук Марія (третя зліва), Білун Петро (третій справа), Кашуба Андріян, (перший справа); у третьому ряду: Яків Панасюк (перший справа), Нестор Гордій (п'ятий справа); у четвертому ряду — Іван Мельничук (третій зліва); у п'ятому ряду — Пшонік Олександр (перший зліва).

26. Кондратюк Юхим Тихонович з дружиною Степанидою та дітьми у Канаді біля свого будинку. Фото середини 30-х років XX століття.

27. Петро Загайний (зліва), Юхим Бондар, Григорій Бадзюра.

28. Просвіта. 1927 рік.

29. Потапов М. І., командуючий 5-ю армією, штаб якої знаходився у Луцьку.

30. Фото на згадку напередодні великої вітчизняної війни. У першому ряду Іван Лівощук (зліва), Лукаш Сиротюк у другому ряду (зліва), Сидір Левуш, посередині Пав-ло Кашуба та Петро Ярмо-люк, у третьому ряду Олександр Бондар (зліва) та Йосип Новосад.

31. Німецький поліцай, а потім воїн УПА – Бондарук Сидір Ілліч.

32. Андрій Гнатович Ковальчук — колишній, німецький поліцай, потім воїн УПА, Червоної Армії.

33. Військово-адміністративний поділ військової округи. УПА «Турів» (серпень—листопад 1943 року).

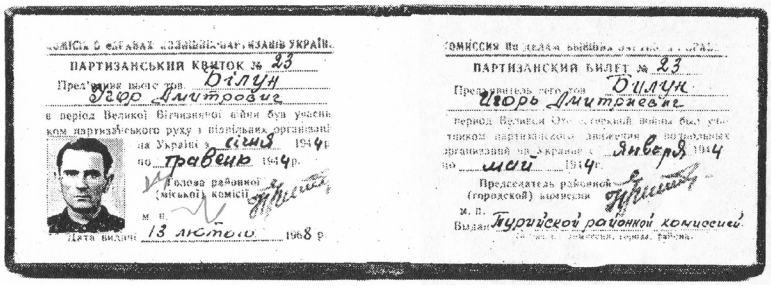

ПАРТИЗАНСЬКИЙ КВИТОК № 23

Предʼявник цього тов. Білун Ігор Дмитрович

в період Великої Вітчизняної війни був учасником партизанського руху і підпільних організацій на Україні з січня 1944 р. по травень 1944 р.

Голова районної (міської) комісії

м. п.

Дата видачі 13 лютого 1968 р.

ПАРТИЗАНСКИЙ БИЛЕТ № 23

Предъявитель сего тов. Билун Игорь Дмитриевич

период Великой Отечественной войны был участником партизанского движения и подпольных организаций на Украине с Января 1944 по мая 1944 г.

Председатель районной (городской) комиссии

м. п.

Выдан Тлумачской районной комиссией

34. Партизанський квиток № 23 Білуна Ігоря Дмитровича.

35. Білун Ігор зі своїм дідусем Білуном Мойсеєм.

36. Кашуба Іван з Кустич, чотовий УПА. Убитий у Соловичах червоними партизанами.

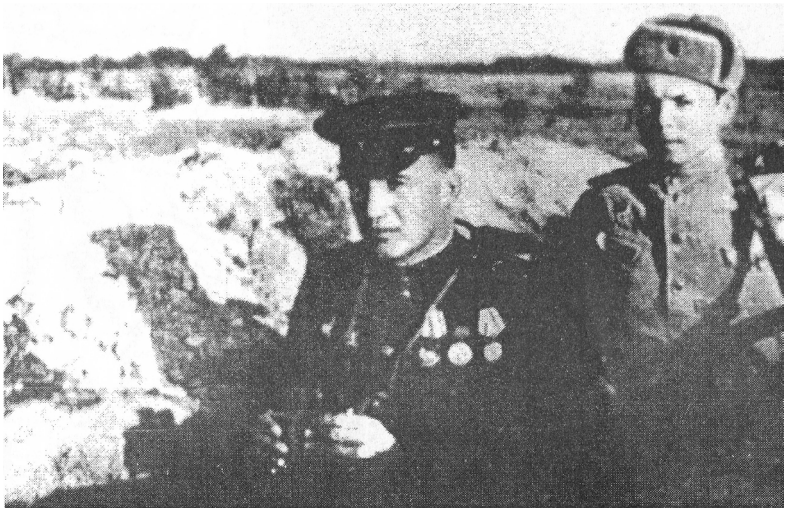

37. В окопах села Соловичі.

38. Росіянин Микола Ілліч Крохін, який воював за с. Соловичі у 1944 році.

39. Герой Радянського Союзу В. Чумак, який воював у Соловичах у 1944 році.

40. Кінооператор З. М. Масленников, який воював у нашому селі.

41. Ярмолюк Петро Костянтинович. — воїн Червоної армії.

42. Мельничук Іван Артемович — воїн Червоної армії.

43. Підгайний Омелян Семенович — воїн Червоної армії.

44. Лівощук П. П. — воїн Червоної армії.

45. Лівоіщук Петро Никифорович — воїн Червоної армії.

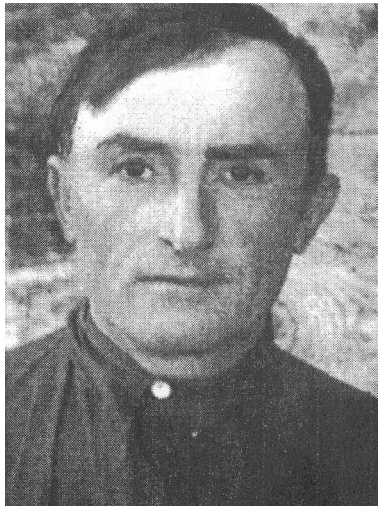

46. Пшонік Іван Антонович — інвалід Великої Вітчизняної війни.

47. Підгайний Петро Йосипович — воїн Червоної армії останнього воєнного призову.

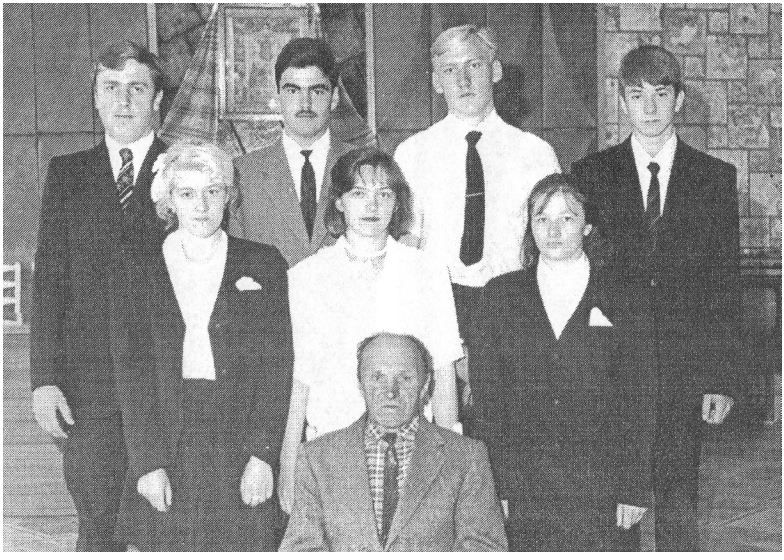

48. Адам Васильович Левчук — воїн Червоної Армії останнього воєнного призову з учнями Соловичівської школи.

50. Ставка Гітлера «Верфольф» під Вінницею, побудована за останнім, словом техніки і підірвана німцями 7 березня 1943 року.

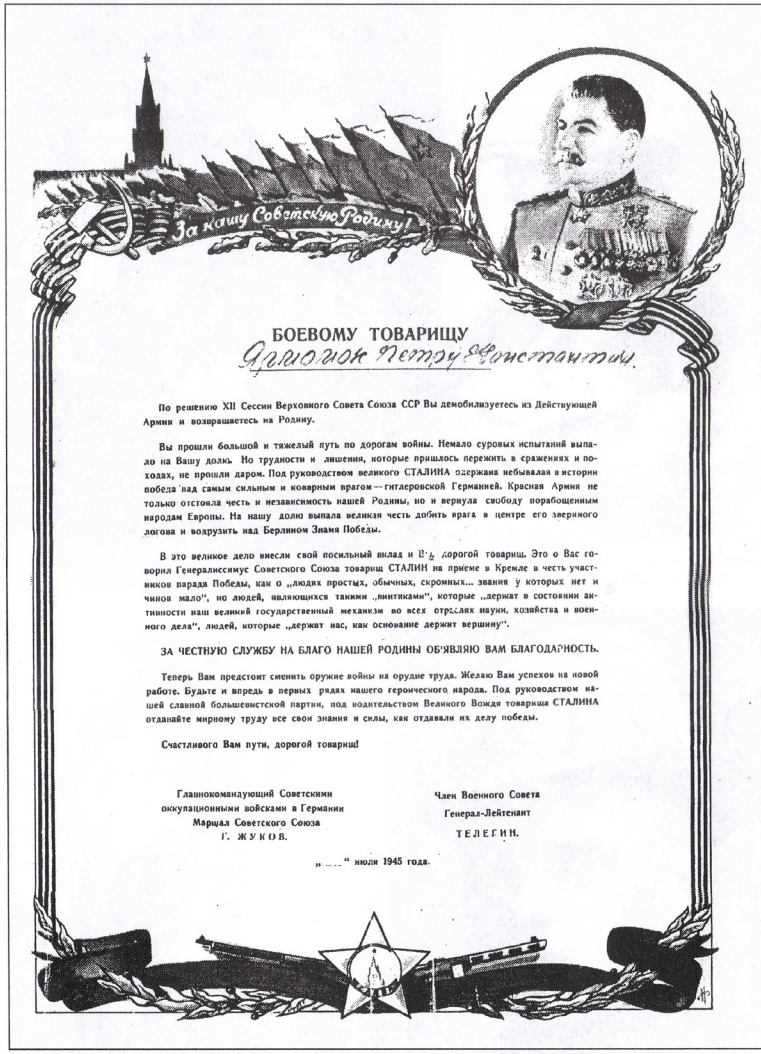

49. Грамота, видана Ярмолюку Петру Костянтиновичу за військову службу.

51. Григорій Дричик — учасник одного з перших боїв УПА з німцями під Соловичами 1943 року.

52. Азовський Федір із с. Ставок, чотовий УПА, учасник бою з німцями під селом Соловичі.

53. Сім'я Панасюків. В останньому ряду стоїть Марія Терефельська (Панасюк).

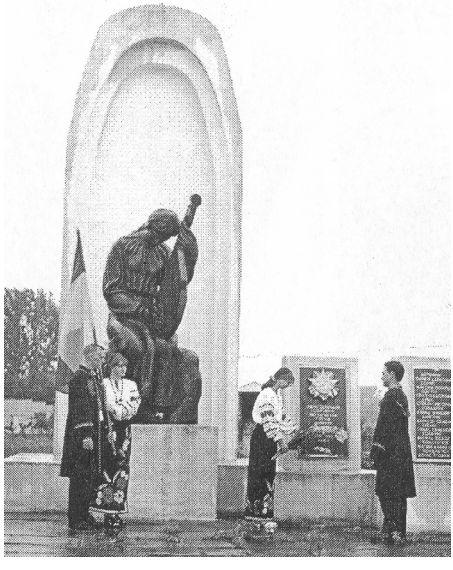

54. Стелла, на якій викарбувані імена односельчан, які загинули на фронтах Великої Вітчизняної війни.

55. Марія Йосипівна Ваневська (в центрі) зі своїми подругалш.

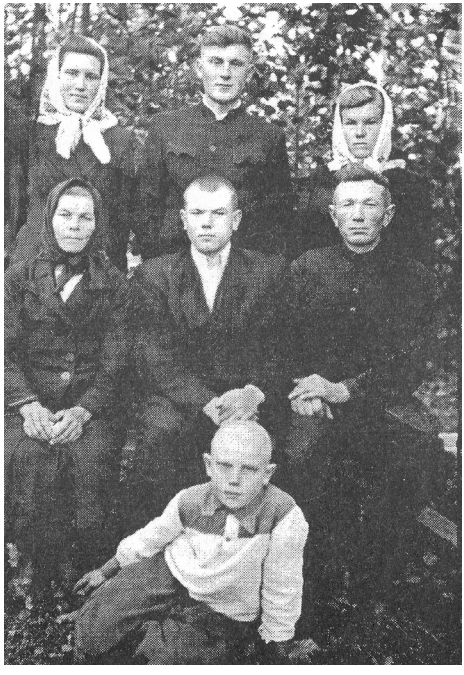

56. У першому ряду третій сидить Зубчук Олексій Лазарович, стоїть зліва Катерина Григорівна Сенечко, поруч з нею Степан Григорович Сенечко.

57. Ганна Хибовська — директор Соловичівської школи і вчитель математики Кузьмук зі своїми вихованцями. 1951 р.

58. Сидять Кашуба Надія і Бура Марія, стоять Редько Анастасія, Кулачинська Єлизавета, Кондратюк Ганна.

59. Марія Михайлівна Мсльничук, кавалер ордена Трудового Червоного прапора, під час зустрічі з учнями 4-Б класу Турійської середньої школи.

60. На виставці досягнень народного господарства. У першому ряду перший сидить Зубчук Дмитро Іванович.

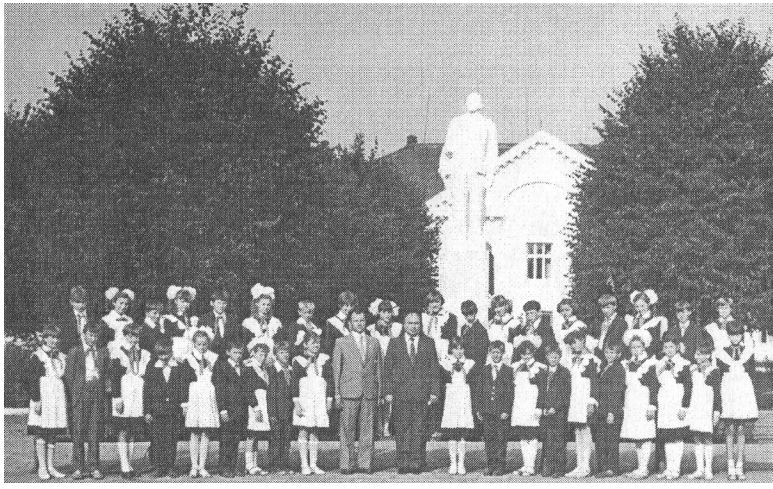

61. Учні 4-Б класу Турійської середньої школи на чолі з класним керівником З.П.Ярмолюком під час зустрічі з першим секретарем Турійського райкому Компартії України Лесиком С. В.

62. Клас старших піонервожатих, який діяв при Новодвірській середній школі. 1961 рік. Серед них і вчителі: Ярмлюк З.П., друга — Тарасюк М. П., третій — Дубік І. Л. (у першолсу ряду).

63. Учні та вчителі Соловичівської середньої школи.

64. Під час відзначення ювілею Лесі Українки у селі Колодяжне Ковельського району.

65. Різдвяний вертеп у виконанні учасників художньої самодіяльності Соловичівського будинку культури.

66. У першому ряду: Адам Тарасюк, Марія Тарасюк, Адам Ванівський, Марія Мельничук, Дмитро Зубчук; у другому ряду: Зубчук Сергій, Олена Кондратюк, Зіновій Ярмолюк, Гнна Бондар, Адам Луцик, Надія Процналь, Володимир Борис.

67. Обробіток кок-сагизу. За обгортачами Ідуть Адам Борис та Василь Ярмолюк.

68. Сім'я Каліщуків за обіднім столом. Мирослав Антонович з дружиною і синами.

69. Передові механізатори Адам Борис і Малашук Роман.

70. Лисенко В. П. зі своїми вихованнями. 1950 рік.

71. Учні Турійської середньої, Озерянської і Соловичівської восьмирічних шкіл у центрі Європи. Рахівський район Закарпатської області.

72. Федір Григорович Коблянський і його учні.

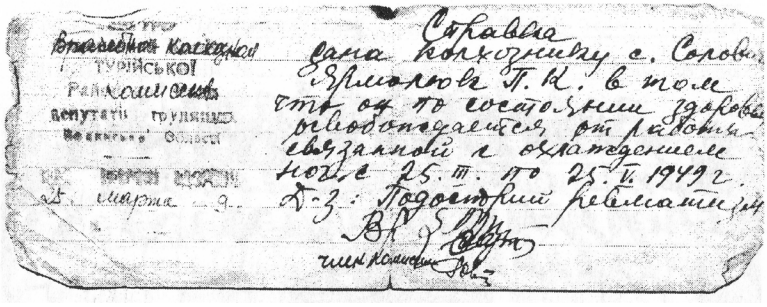

73. Довідка, видана колгоспнику Ярмолюку П.К., про те, що він звільняється через хворобу від роботи. 1949 рік.

74. Перші роки в колгоспі. Дитячий садок. 1950 рік.

75. Зведений хор колгоспу «Радянська Україна». Керівник О. М. Антонюк.

76. Хорланка колгоспу «Радянська Україна». 60-ті роки XX ст.

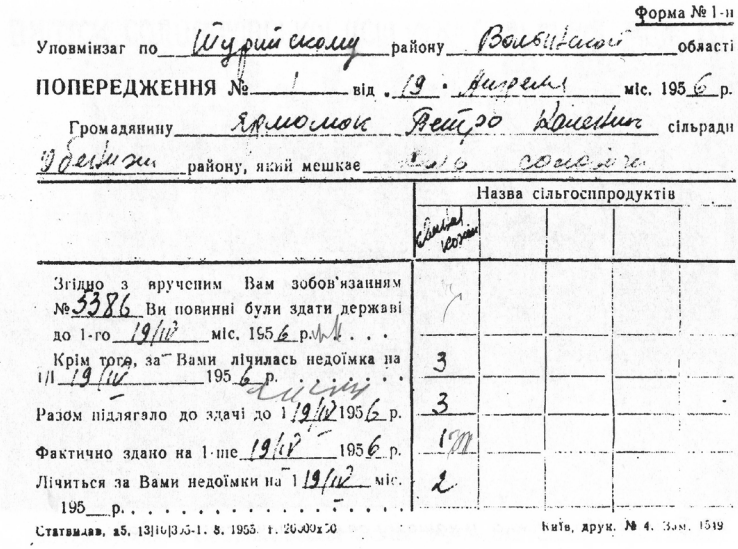

Форма № 1-н

Уповмінзаг по Турийскому району Волынской області

ПОПЕРЕДЖЕННЯ № 1 від „19" Апреля міс. 1956 р.

Громадянину Ярмолюк Петро Каленик сільради Обенижи району, який мешкає [illegible]

	Назва сільгосппродуктів			
	Свиней кожи			
Згідно з врученим Вам зобов'язанням № 3386 Ви повинні були здати державі до 1-го 19/IV міс. 1956 р.				
Крім того, за Вами лічилась недоїмка на 1/I 19/IV 1956 р.	3			
Разом підлягало до здачі до 1 19/IV 1956 р.	3			
Фактично здано на 1-ше 19/IV 1956 р.	1			
Лічиться за Вами недоїмки на 1 19/IV міс. 195__ р.	2			

Статвидав, а5. 13|10|355-1. 8. 1955. Т. 20000х50 Київ, друк. № 4. Зам. 1549

(77) одна шкура сданная в 1953-г. Зачитана в сдачу.

На підставі постанови Ради Міністрів Союзу РСР від 13 квітня 1954 р. № 697 „Про відповідальність за невиконання обов'язкових поставок сільгосппродуктів державі колгоспними дворами, одноосібними господарствами та господарствами окремих громадян", попереджую Вас, що коли Ви в десятиденний строк від цього числа, тобто до „19" Апреля міс. 1956 р. не покриєте недоїмки, що лічиться за Вами по обов'язкових поставках державі свиней кожи
назва сільгосппродуктів
то будуть вжиті заходи до стягнення недоїмки в примусовому порядку і крім того, на Вас, по рішенню Райвиконкому, буде накладений штраф за нездачу в строк сільськогосподарських продуктів, по обов'язкових поставках в розмірі до одноразової вартості не зданих в строк продуктів, вирахованої по державній закупочній ціні.

На забезпечення сплати штрафу, одночасно з стягненням недоїмки в примусовому порядку буде проведений опис Вашого майна, а при відсутності в господарстві продуктів, що належать до стягнення в натурі, в опис буде включено також майно, для забезпечення стягнення подвійної вартості цих продуктів вирахованої по державних закупочних цінах.

Агент по державних поставках
Уповмінзагу

по Турийскому району [illegible]
підпис

77. *Попередження з райфінвідділу Ярмолюку П.К. про нездачу 3 шкір свиней.*

78. Вулиця Молодіжна у нашому селі, на початку забудова.

79. Троїсті музики с. Соловичі.

80. Випускнаки Соловичівської НСШ. VII клас (сільської молоді).

81. Ярмолюк Василь Петрович, учасник освоєння цілинних і перелогових земель.

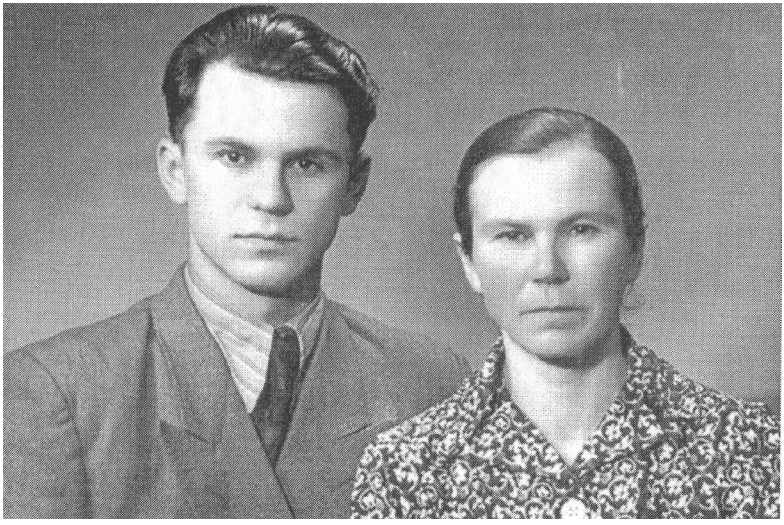

82. Ярмолюк З. П. з матір'ю.

83. Передові механізатори радгоспу «Радянська Україна» Д. І. Зубчук та М. О. Брилюк.

84. Фото на згадку: Олександр Кашуба у другому ряду третій справа, Єлизавета Кашуба (перша зліва), Іван Кашуба — син (другий зліва). В останньому ряду Крисюк Віра (перша) — вчителька Кустичівської початкової школи, Луцик Тетяна (друга) — колгоспниця.

85. Спогад про велику Вітчизняну війну у Соловичівській середній школі. Зіновій Свитка, Зіновій Ярмолюк, Надія Ваневська. 2000 рік.

86. Зіна Козачук, Зіновій Ярмолюк, Марія Лондар. 1956 рік.

87. Симпатичні соловичівські дівчата, фотоетюд В. Дубінчука.

88. В ролі Діда Мороза соловичівський бізнесмен Ярослав Кашуба.

ПАСПОРТ

Дійсний до 31 березня 1955 р.

1. Ім'я, по батькові, прізвище Самчук Ганна Іллівна

2. Час і місце народження 11.IV 1913 р. с. Соловичі Турійського р-на Волинської обл.

3. Національність українка

VI-ДН № 615711

4. Підпис власника паспорта

5. Соціальний стан колгоспниця

6. Відношення до військової служби невійськовозобов'язана

7. Ким виданий паспорт Овадінським РВМ МВД Волинської обл.

8. На підставі яких документів виданий паспорт тимчас. посвідч. №3081 видане Овадів. РВМВС св-тво про народження №954816

Начальник міліції

М. П.

Начальник паспортного стола

Дата видачі 31.III.1950 р.

VI-ДН № 615711

89. Паспорт Самчук Ганни Іллівни, виданий 31 березня 1950 року.

90. Зубчук Олександр Юрійович — охоронець Вітчизни. 2006 рік.

91. Працівники автопарку колгоспу «Радянська Україна». Перший зліва – голова колгоспу Гопчак Павло.

92. Педагоги району обговорюють нові навчальні плани і програми. Серед них інспектор шкіл Турійського райвно Ярмолюк З. П.

93. Обласний зліт юних туристів у селі Соловичі. 1964 рік.

94. Молодь села Соловичі.

95. Соловичівський кіш на святкуванні Дня Незалежності у Турійську.

96. Соловичани, вивезені у Сибір радянською владою. 1955 рік.

97. Дошка пошани радгоспу «Радянська Україна».

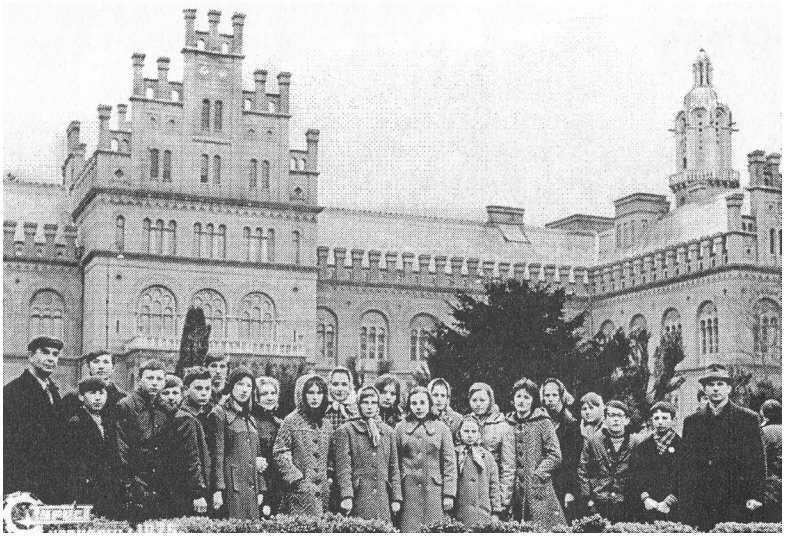

98. Учні Турійської середньої, Озерянської і Соловичівської восьмиріч-них. шкіл біля Чернівецького університету. 1975 рік.

99. Будинок культури с. Соловичі. На другому поверсі знаходиться сільська бібліотека.

100. Ганна Юхимівна Кашуба (в центрі) під час ювілейної зустрічі «50 років після школи».

101. Працівники і депутати Соловичівської сільської ради, обрані 26 березня 2006 року.

102. Суботник в с. Соловичі. 2006 рік.

103. Соловичани на суботнику. 2006 рік.

104. На суботнику. Сільський голова Кашуба Я. І. зліва. 2006 р.

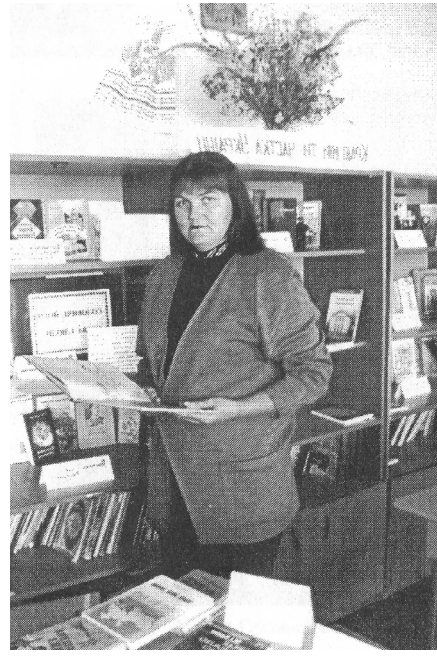

105. Людмила Степанівна Кондратюк у сільській бібліотеці біля краєзнавчого куточка, присвяченого З. П. Ярмолюку.

106. Олена Ковтонюк біля своїх вишиванок.

107. Свідерська Ольга Тимофіївна працює фельдшером с. Соловичі з 1965 року.

108. Педагогічний колектив Соловичівської ЗОШ І–ІІІ ст.

109. Працівники Соловичівського дитячого садка разом зі своїми вихованцями. В центрі сільський голова Кашуба Я. І.

110. Голова ВСАТ «Срібниця» Сахарук Олександр Петрович (зліва) з працівниками.

111. Учасники народного ансамблю «Срібниця» Соловичівського сільського будинку культури.

112. Учасники народного ансалсблю «Срібниця» під час виступу на зустрічі «50 років після школи»

113. Кашуба Ярослав Іванович обраний сільськилс головою 26 березня 2006 року.

114. Визначення ювілею школи. У першому ряду перший зліва Козачук Георгій Остапович — колишній вчитель Острозької середньої школи № 1 Рівненської області, Поприч Людмила Петрівна (друга) — завуч Соловичівської ЗОШ І—ІІІ ст., Ярмолюк З. П. (третій) — краєзнавець, Іщук А.І. (четвертий) — директор Соловичівської ЗОШ І—ІІІ ст.

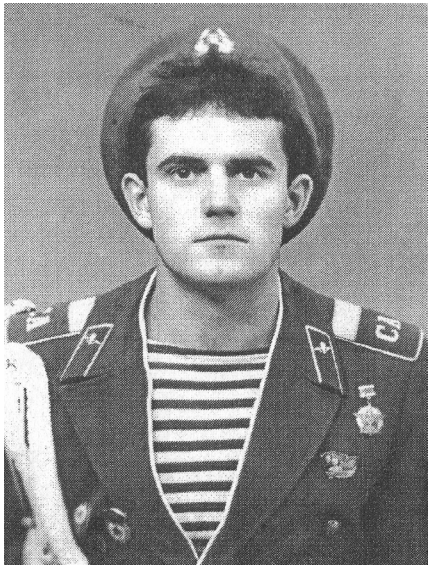

115. Кашуба Олександр Васильович у святковій формі десантника.

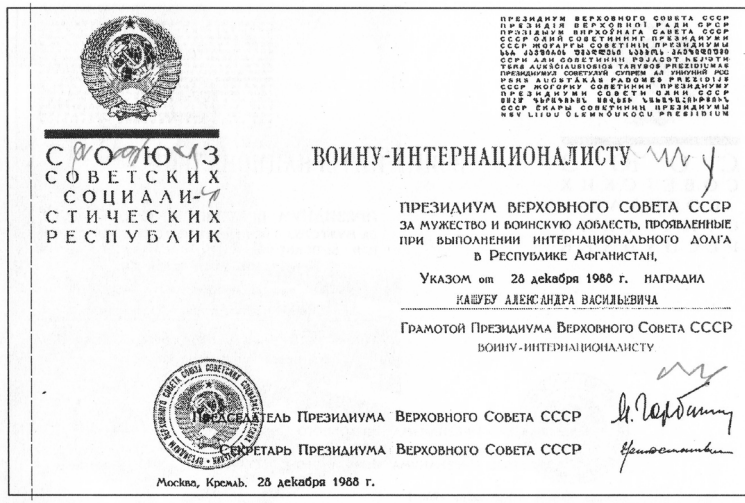

ПРЕЗИДИУМ ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР

СОЮЗ СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК

ВОИНУ-ИНТЕРНАЦИОНАЛИСТУ

ПРЕЗИДИУМ ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
ЗА МУЖЕСТВО И ВОИНСКУЮ ДОБЛЕСТЬ, ПРОЯВЛЕННЫЕ ПРИ ВЫПОЛНЕНИИ ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНОГО ДОЛГА В РЕСПУБЛИКЕ АФГАНИСТАН,

Указом от 28 декабря 1988 г. НАГРАДИЛ

КАШУБУ АЛЕКСАНДРА ВАСИЛЬЕВИЧА

Грамотой Президиума Верховного Совета СССР
ВОИНУ-ИНТЕРНАЦИОНАЛИСТУ

Председатель Президиума Верховного Совета СССР

Секретарь Президиума Верховного Совета СССР

Москва, Кремль. 28 декабря 1988 г.

116. Грамота Президії Верховної Ради СРСР за мужність і доблесть, проявлені при виконанні інтернаціонального обов'язку в Республіці Афганістан воїну-інтернаціоналісту Кашубі Олександру Васильовичу. Грамота підписана Головою Верховної Ради Горбачовим М.С.

117. Старший сержант Кашуба О. В з групою бійців перед виходом на бойову операцію. Місто Асадибад, провінція Кунар. 1986 рік.

ПРЕЗИДИУМ ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
ПРЕЗИДІЯ ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР
ПРЭЗІДЫУМ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА СССР
СССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ ПРЕЗИДИУМИ
СССР ЖОҒАРҒЫ СОВЕТІНІҢ ПРЕЗИДИУМЫ
[illegible]
ССРИ АЛИ СОВЕТИНИН РЭЈАСӘТ ҺЕЈ'ӘТИ
TSRS AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS PREZIDIUMAS
ПРЕЗИДИУМУЛ СОВЕТУЛУЙ СУПРЕМ АЛ УНИУНИЙ РСС
PSRS AUGSTĀKĀS PADOMES PREZIDIJS
СССР ЖОГОРКУ СОВЕТИНИН ПРЕЗИДИУМУ
ПРЕЗИДИУМИ СОВЕТИ ОЛИИ СССР
[illegible]
СССР ЕКАРЫ СОВЕТИНИҢ ПРЕЗИДИУМЫ
NSV LIIDU ÜLEMNÕUKOGU PRESIIDIUM

СОЮЗ СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК

ВОИНУ-ИНТЕРНАЦИОНАЛИСТУ

ПРЕЗИДИУМ ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
ЗА МУЖЕСТВО И ВОИНСКУЮ ДОБЛЕСТЬ, ПРОЯВЛЕННЫЕ ПРИ ВЫПОЛНЕНИИ ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНОГО ДОЛГА В РЕСПУБЛИКЕ АФГАНИСТАН,

УКАЗОМ от 28 декабря 1988 г. НАГРАДИЛ
РОМАНЮКА Валентина Марковича

ГРАМОТОЙ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
ВОИНУ-ИНТЕРНАЦИОНАЛИСТУ.

ПРЕЗИДИУМ ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР М. Горбачев

СЕКРЕТАРЬ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР

Москва, Кремль. 28 декабря 1988 г.

118. Грамота Президії Верховної Ради СРСР за мужність і доблесть, проявлені при виконанні інтернаціонального обов'язку в Республіці Афганістан воїну-інтернаціоналісту Романюку Валентину Маркіяновичу.

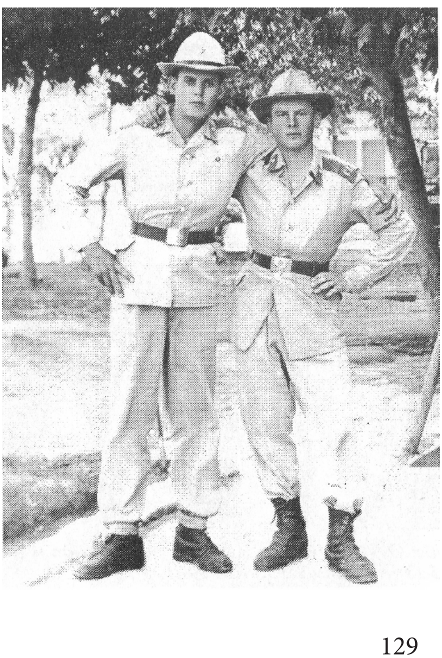

119. Марчук Святослав Іванович під час служби в Афганістані.

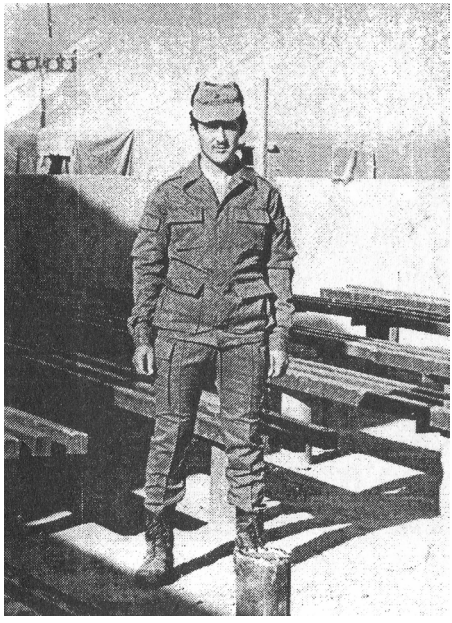

120. Приступа Богдан Зіновійович під час служби в Афганістані.

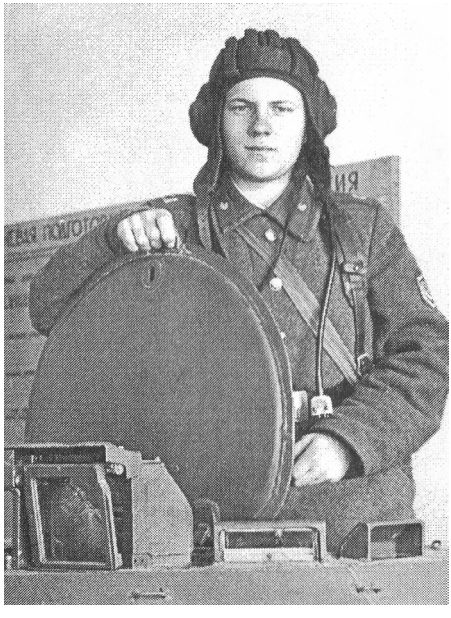

121. Свитка Святослав Адамович — воїн-інтернаціоналіст.

122. Арсенюк Сергій Іванович під час служби в Чорнобилі.

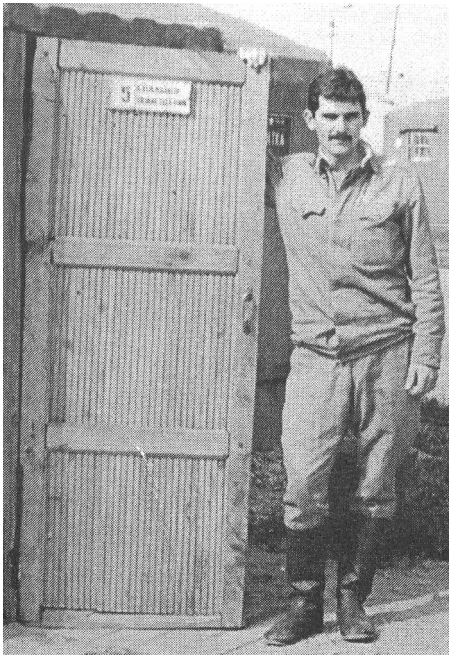

123. Олександр Степанович Лапчук під час служби в Чорнобилі. 1987 рік.

124. Шевчук Степан Андрійович під час ліквідації наслідків катастрофи на Чорнобильській АЕС.

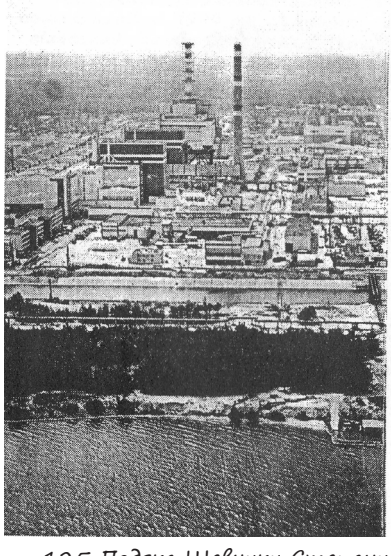

За нашу Советскую Родину!

Товарищу Шевчук Степан Андреевич

Выполняя задание Советского правительства в необычно сложной обстановке, Вы уверенно прошли испытание на мужество и стойкость, проявили высокие морально-политические и психологические качества. Глубокое понимание личной ответственности за порученное дело помогло Вам внести достойный вклад в дело ликвидации последствий аварии на Чернобыльской атомной электростанции.

Выражаем Вам сердечную благодарность за образцовое выполнение патриотического долга перед Родиной.

Командир войсковой части

Заместитель командира по политической части

« » 1988 г.

125. Подяка Шевчуку Степану Андрійовичу за ліквідацію наслідків катастрофи на Чорнобильській АЕС. 1988 рік.

126. Шило Володимир Кузьмович — учасник ліквідації наслідків катастрофи на Чорнобильській АЕС.

127. Під час святкування 700-річчя села. 1999 рік.

128. Учасники легкоатлетичного пробігу під час відзначення 700-річчя села Соловичі. 1999 рік. У центрі місцевий священик Щербатий Андрій і сільський голова Степанюк Іван Петрович.

129. Священик Щербатий Андрій і бізнесмен Кашуба Я. І.

130. Валентина Сергіївна Штинько під час відзначення 700-річчя села Соловичі.

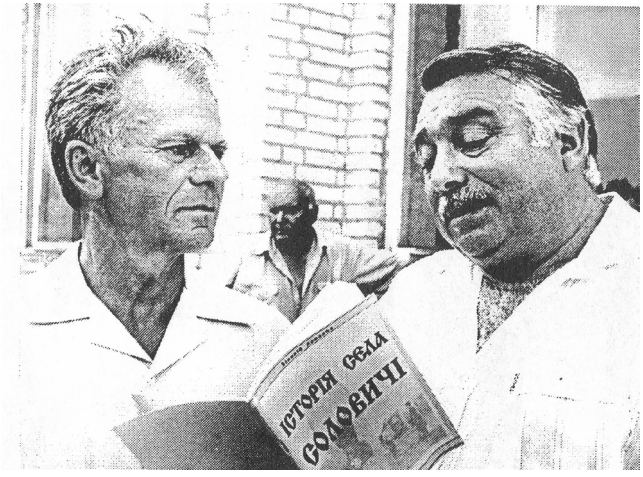

131. Автор і видавець книжки «Історія села Соловичі» З. П. Ярмолюк і Тимошук Ю.

132. Легкоатлетичний крос в с. Соловичі під час відзначення 700-річчя села Соловичі.

133. Пам'ятний знак, встановлений з нагоди відзначення 700-річчя села Соловичі.

134. Під час закладання храму в с. Соловичі.

135. Михайло Іваницький (священик) під час виступу на Вовчаку.

136. Храм Іоанна Хрестителя в с. Соловичі.

137. Церковний хор села Соловичі. У першому ряду — Надія Ваневська, Марія Свитка, Марія Ковалюк, Марія Бурий, Галина Сичик. У другому ряду — Бурий Андрій, Сметюх Марія, священик Георгій з матушкою, Свитка Тетяна та церковний староста Зубчук Андрій.

Зміст

Про автора та його книгу.....5
Про спонсорів.....7
Від далекого минулого до кінця Першої світової війни 10
Село Соловичі у роки Другої Речі Посполитої.....17
З розповіді Дарії Панасюк.....22
Наше село на початку Другої світової війни.....26
Соловичі в період Великої Вітчизняної війни.....31
Наше село з 1945 по 2006 рік.....48
Соловичівські афганці.....57
Чорнобильці з нашого села.....58
Україна стає незалежною.....60
Урочисте відзначення 700-річчя села.....62
Соловичани нарешті мають свою церкву.....65
Рекомендовані книги з історії Турійщини.....67
Світлини до книги «Село Соловичі: зберегти від забуття».....68

Історико-краєзнавчі нариси

Зіновій Петрович ЯРМОЛЮК

СЕЛО СОЛОВИЧІ:
ЗБЕРЕГТИ ВІД ЗАБУТТЯ

В авторській редакції

Технічний редактор – Тамара Демчук
Художній редактор – Ольга Білоус
Комп'ютерний набір – Людмила Сітарук
Комп'ютерна верстка – Ріта Воронюк
Редактор – Катерина Мойсіюк
Фотознімки – Володимир Дубінчук

Здано на виробництво 14.06.2007.
Підписано до друку 30.06.2007. Формат 84x108 1/32. Папір офсетний. Гарнітура SchoolBook. Друк офсетний. Обл.-вид. арк. 8,46. Ум. друк. арк. 8,75.
Наклад 200 пр. Зам. 487.
Видавництво «Волинська обласна друкарня» 43010 м. Луцьк Волинської обл., пр. Волі, 27, тел. 4-25-07.
Свідоцтво Держкомінформу України ДК № 1350 від 13.05.2003 р.
Друк та палітурні роботи ВАТ «Волинська обласна друкарня» 43010, м. Луцьк, пр. Волі, 27, тел.: 4-25-07, 4-25-01, 4-41-73.

Ярмолюк З. П.

Я 75 Село Соловичі: зберегти від забуття. Історико-краєзнавчі нариси –Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2007. – 140 с.

ISBN 978-966-361-179-2 **ББК 63/3 (4УКР-4Вол)**

Село Соловичі: зберегти від забуття

ISBN 978-966-361-179-2